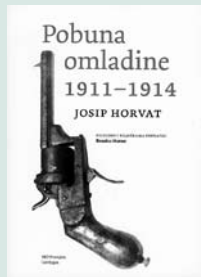

Biblioteka Gordogan

Mala edicija

Josip Horvat:
*Pobuna omladine
1911-1914*

Cijena 100 kn
Objavljeno
sredinom listopada
2006.
U suizdavaštvu sa
Srpskim kulturnim
društvom
Prosvjeta.

Nenad Ivić: *Napulj
i druga imaginarna
mjesta*

Cijena 120 kn
Objavljeno
sredinom srpnja
2009.

Velika edicija

Stanko Lasić:
*Pogledi i
istraživanja, sv 1-2*

Svezak 1: Članci,
razgovori, pisma
Svezak 2: Branko
Matan-Stanko
Lasić: *Bibliografija
Stanka Lasića*

Cijena 130 kn po
svesku
Objavljeno
sredinom rujna
2004.

Promjene u uredništvu

Od ovoga broja u sastavu uredništva *Gordogana* više nisu Ivo Banac, Andrea Feldman, Denis Kuljiš, Magdalena Najbar-Agičić i David Šporer. U uredništvo je kooptirana Zora Bjelousov.

Odjeci na časopis i knjige

Vjeran Zuppa: *Ispruženi jezik*, Izdanja Anti-barbarus – Feral Tribune, Zagreb – Split, 2007.

Knjiga razgovora i intervjua, uvodni razgovor s novinarom Viktorom Ivančićem završava pitanjem, str. 84-85:

Ivančić: *“Slučajevi”, koji će imati snagu istinske političke provokacije, danas su praktički nezamislivi?”*

Zuppa: “Danas ih u teatru uopće nema. Nema ih niti u našoj politici. Ima ondje, doduše, svakakvih najava, objava, izjava, pokazanih interesa i skrivenih ‘konflikata interesa’, ima ondje svakojakih karaktera, tipova i likova, ali u stvari tamo nema nikoga.

Nema nikoga tko bi između naših ‘tuđmanovaca’, ‘ustaša’, ‘liberala’, ‘ljevičara’, ‘se-ljaka’, ‘komunjara’, ‘demokrata’ ... mogao politički pribrano učiniti nešto makar i slično onome što, primjerice, Šime Vranić misaono sabrano i moralno ‘uspravnog hoda’ čini u razgovoru o ‘lipanjskim gibanjima 1968.’, a u časopisu *Gordogan* (br. 2-3 2004).

Na pitanja: ‘Jeste li komunist? Jeste li to danas?’, Vranić izravno odgovara protupitanjem: *‘Kako ne bi bio komunist danas kad se nitko to ne usudi biti, kamo li priznati!? Ali isto tako: Kako pametan čovjek ne bi bio komunist? To pitanje uostalom i jest ponovo na dnevnom redu. Naravno, ako komunizam uzmemo u promišljenoj Marxovoj formuli kao ‘energičko načelo budućnosti’. To dakle nije puko politička odredba pripadnosti, to je pitanje odnosa spram usuda epohe. Treba pisati Manifest. Da se opet leđi krv u žilama – znate već kome.’* A na pitanje: ‘Ima li u današnjoj situaciji nešto što starom šezdesetosmašu krijepi nadu?’, Vranić odgovara: *‘Ima. Ludost američkog predsjednika. Tako se bolje razumije kakve ljude kapital potrebuje u svom pohodu.’*

Tek bi nešto takvoga, do kraja artikuliranog, smatram, ‘u današnjoj situaciji’, bio svake pažnje vrijedan politički događaj.”

Damir Galić: *Josip Horvat: Pobuna omladine u Hrvatskoj 1911.-1914, Politička misao*, 44/2006, br. 2, str. 164-167. (recenzija knjige *Pobuna omladine*, objavljeno u srpnju 2007; površan rad u kojem ni naslov knjige nije točno prenesen)
URL: http://hrcak.srce.hr/index.php?show=clanak&id_clanak_jezik=32519

Uz ostalo: “Tako je pred čitatelja došla jedna tematski vrlo zanimljiva knjiga u kojoj se Horvat originalnim stilom prihvatio opisati vrijeme u kojem su – kako je rekao Ivo Andrić – bili budni samo književnici i atentatori. To je vrijeme prvoga i drugoga desetljeća dvadesetoga stoljeća, kad se, kao reakcija na austrijsku i ugarsku hegemoniju, u Austro-Ugarskoj Monarhiji rasplamsavaju južnoslavenski nacionalizmi, čiji će najradikalniji nositelji biti upravo Horvatovi vršnjaci koje će prozvati Nacionalističkom omladinom. (...)

Horvat ovom knjigom pokazuje dvije bitne karakteristike jugoslavenske nacionalističke omladine: radikalizam u političkim stavovima i unitarističko jugoslavenstvo.

Pobuna omladine sinteza je Horvatovih osobnih dojmova i povijesnih činjenica, prepuna brojnih subjektivnih zaključaka. Pisana je lepršavim i čitkim novinarskim stilom, karakterističnim za Horvata. Treba istaknuti da Nacionalistička omladina nije bila homogen pokret, nije bilo čvrstoga vodstva, a ideološka razilaženja razarala su je iznutra. Tomu Horvat nije posvetio pozornost, a jednoga od prvih ‘nacionalista’, mladoga novinara Jurislava Janušića, uopće nije spomenuo. Ipak, knjiga time nije izgubila na vrijednosti.”

Eldar Sarajlić: *Ground Zero: Bosna i Hercegovina između kulturnog fundamentalizma i političke deliberacije*, *Status*, Magazin za političku kulturu i društvena pitanja, Mostar, br. 11, proljeće 2007, str. 25-52. (uz ostalo o tekstu Mirjane Kasapović iz broja 6)⁰¹

Eldar Sarajlić: *Tuneli bez svjetla* (razgovor s Asimom Mujkićem i Nerzukom Čurakom), *Status*, br. 11, proljeće 2007, str. 53-65. (uz ostalo o tekstu Mirjane Kasapović)

⁰¹ Članak Mirjane Kasapović *Bosna i Hercegovina: deset godina nakon Dayton* objavljen (u okviru našega temata *Budućnost Bosne, budućnost Balkana*) u *Gordoganu*, 3/2005, br. 6, str. 32-64, izazvao je u protekle četiri godine – od prosinca 2005. kada je izašao iz tiska – nepreglednu masu raznovrsnih odjeka, osobito u Bosni i Hercegovini. Ovdje navodimo samo malen broj tih reakcija.

Članak Mirjane Kasapović ubrzo nakon objavljivanja prenijet je, uz dopuštenje *Gordogana*, u integralnome obliku, u mostarskome časopisu *Status* (Mirjana Kasapović: *Bosna i Hercegovina: Deset godina nakon Dayton*, *Status*, Magazin za političku kulturu i društvena pitanja, Mostar, br. 9, proljeće 2006, str. 44-73). Najveći dio reakcija odnosi se na to izdanje (a mnogi od nama dostupnih tekstova uredno navode podatke o prvotisku).

Olga Popović-Obradović: *Državni zločin, Helsinška povelja*, Glasilo Helsinškog odbora za ljudska prava u Srbiji, Beograd, 12/2007, br. 107-108, svibanj-lipanj 2007, str. 21. (u povodu smrti Olge Popović-Obradović *Helsinška povelja* pretiskala je *Post skriptum* iz njezina članka *Srbija danas – promene ili kontinuitet* objavljen u *Gordoganu*, 1/2003, br. 1, jesen 2003, str. 7-10, *Post skriptum* na str. 9-10, bez spominjanja izvora, ali uz obrazloženje da je tekst napisan godine 2003. i da se donosi "zbog njegove trajajuće aktualnosti".) URL: <http://www.helsinki.org.yu/serbian/doc/povelja%20maj-jun%2007.pdf>

U proljeće 2009. objavljena je knjiga izabranih radova Olge Popović-Obradović (*Kakva ili kolika država; Oglеди o političkoj i društvenoj istoriji Srbije XIX-XXI veka*, Helsinški odbor za ljudska prava u Srbiji, Beograd, 2009, 643 stranice), tu je – na žalost – zabunom iz *Gordogana* prenijet samo prvi dio članka *Srbija danas – promene ili kontinuitet*, bez *Post skriptuma*, s time da je prvi dio (inače napisan 3. 2. 2003, prije ubojstva Zorana Đinđića) datiran datumom drugoga dijela (28. 4. 2003, poslije ubojstva), vidi str. 470-476. Knjiga je besplatno dostupna, URL: <http://www.helsinki.org.yu/serbian/doc/Ogledi12.pdf>

Damir Arsenijević i Nebojša Jovanović: *Bespuća politološke zbiljnosti, Reč*, Časopis za književnost i kulturu i društvena pitanja, Beograd, br. 75(21), 2007, str. 173-189. (godišnjak, izlazi od godine 1994. kao nastavljivač *Književne reči*; kritika konsocijacijskih teza Mirjane Kasapović, raznih istupa Ive Banca te kratko spominjanje članka Denisa Kuljiša, *Bosna je daleko, Hrvatska je blizu*, br. 7-9; u tekstu se navodi i istup Dušana Bilandžića iz prvoga broja) URL: <http://www.fabrikaknjiga.co.rs/rec/75/169.pdf>

Vinko Brešić: *Lasić i njegovi sugovornici, Književna republika*, 5/2007, br. 10-12, listopad-prosinac 2007, str. 70-74. (opsežna recenzija knjiga Stanka Lasića, objavljeno u sklopu temata *Osamdeseta obljetnica Stanka Lasića*; tekst je u nešto drukčijem obliku prethodno izašao u *Zarezu*, 8/2006, br. 183, 29. 6. 2006, str. 36-38, te zatim u trećoj verziji u – *Nova Croatica*, Časopis za hrvatsku književnost i kulturu, FF-press Filozofskog fakulteta u Zagrebu i Hrvatsko filološko društvo, Zagreb, 1/2007, br. 1, str. 229-240)

U istome broju *Književne republike* većina ostalih priloga posvećenih Stanku Lasiću koristi, citira ili komentira naša izdanja (Velimir Visković, Leo Rafolt, Igor Mandić, Tonko Maroević)

Ivan Vukoja: *Kakvu Bosnu i Hercegovinu (ne) želimo, Status*, br. 12, zima 2007, str. 4-5. (uvodnik glavnog urednika: "Također, u okviru ove rubrike donosimo i tekst Mirjane Kasapović *Metodološki problemi kritike konsocijacijske demokracije u Bosni i Hercegovini*. Na ovaj tekst skrećemo posebnu pozornost jer je knjiga spomenute autorice *Bosna i Hercegovina podijeljeno društvo i nestabilna država*, odnosno tekst *Bosna i Hercegovina: Deset godina nakon Dayton* objavljen u *Statusu* broj 9, u jednom dijelu bosanskohercegovačke javnosti izazvala najprije prešućivanje, a zatim brojne i burne negativne reakcije. Nakon mnogobrojnih osvrta i kritika na račun knjige i autorice, ovo je prvi tekst u kojem se Mirjana Kasapović izravno bavi kritikama i kritičarima njezinih hipoteza iznijetih u spomenutoj knjizi, odnosno tekstu.") Digitalno dostupno na URL: www.ceeol.com

Mirjana Kasapović: *Metodološki problemi kritike konsocijacijske demokracije u Bosni i Hercegovini, Status*, br. 12, zima 2007, str. 136-143. (odgovor kritičarima, bibliografski popis više desetaka odjeka na njezin početni tekst) URL: <http://www.hercegbosna.org/download-hr/Kasapovic.pdf>

Denis Kuljiš: *Zašto me izvrsna Žunecova studija o Oluji razočarala; U svojoj dvotomnoj studiji "Goli život" dr. Ozren Žunec tvrdi da u "Oluji" nije bilo nakane "etničkog čišćenja". Ne slažem se ..., Globus*, br. 902, 21. 3. 2008, str. 130. (kratki spomen vlastite recenzije knjige Nikice Barića i polemike koja je zatim slijedila)

Niz priloga u časopisu – *Nova Croatica*, Časopis za hrvatsku književnost i kulturu, FF-press Filozofskog fakulteta u Zagrebu i Hrvatsko filološko društvo, Zagreb, 1/2007, br. 1. (tematski broj posvećen Stanku Lasiću, objavljeno u svibnju 2008; autori koji se referiraju na Lasićeve knjige: Vinko Brešić, Ljerka Schiffler, Leo Rafolt, Suzana Coha, Marina Protrka, Tonko Maroević i Zvonko Kovač)

Ivica Miškulin: *Josip Horvat: Pobuna omladine 1911.-1914, Scrinia Slavonica*, Slavonski Brod, 7/2007, br. 7, str. 514-516. URL: http://hrcak.srce.hr/index.php?show=clanak&id_clanak_jezik=42849

Uz ostalo, u zaključku: "Možda bi se Horvatu moglo prigovoriti ponekad previše izraženo stajalište o *političkoj naivnosti omladine* te njezinu (navodnom) *nesnalaženju u svijetu politike*. Možda bi mu se moglo prigovoriti olako shvaćanje nekih procesa koji su, u svojoj prirodi, mnogo dublji. Ipak smatram da to nimalo ne umanjuje vrijednost Horvatova spisa i to kao zanimljivog štiva te vrijednog povijesnog izvora. U konačnici, moglo bi se reći da Horvat niti ovoga puta nije iznevjerio. Njegov spis predstavlja izvrsno štivo za čitanje čemu pridonose i ovoga puta potvrđene Horvatove osobine: lakoća pisanja, jednostavnost izričaja, istraživačka narav te velika erudicija. U svojevrstnoj interakciji s izvrsno odrađenim uređivačkim dijelom posla, ova knjiga, prema skromnom mišljenju autora ovog prikaza, jedan je od važnijih izdavačkih pothvata u protekloj godini."

Simo C. Ćirković: *Rekvizita za Glembajevu; Stojimirović je od Beograda napravio "škrinju od snova", ali je dodirnuo i put nacionalnog renegata koji je osetio zadah Titovih kazamata, gde se radi preživljavanja pretvorio u slugu, da bi konačno dostigao slavu testamentarnom knjigom, NIN*, Beograd, br. 3002, 10. 7. 2008. (kratki spomen, usporedba M. J. Stojimirovića i Horvata: "Beograd je možda imao veće novinare, ali nije imao takvog pronicljivog hroničara i darovitijeg biografa od Milana Jovanovića Stojimirovića/1898–1966/, čije *Siluje starog Beograda* počinju treći čitalačko-bibliotečki život u divot opremi beogradske *Prosvete*. /.../ U predratnoj Jugoslaviji, po političkom statusu, imao je ravnopravnog takmaca u Josipu – Bepu Horvatu (1896–1968), a u Titovoj obojica su bili ljudi prošlosti, koji su se prevodima i istoriografskim studijama branili od zaborava. Stojimirović je voleo Beograd, a Horvat Zagreb. Obojica stilisti, otmene figure, znalci jezika. Horvat je bio opčinjen hrvatskom povesnicom, a Stojimirović nasdasve Beogradom. On je bio ispošćen tamnicom, a Horvat prečutkivanjem. Pisanje je za njih postalo – odbrana i poslednji dani! Kao što Zagreb ponovo otkriva Horvata /*Pobuna omladine 1911–1914*, časopis *Gordogan*, nova serija/ velikog suparnika Miroslava-Frica Krleže (1893–1981), tako i Beograd u novom svetlu upoznaje Stojimirovića.")

URL: <http://www.nin.co.yu/pages/article.php?id=39024>

Ladislav Tadić: *Josip Horvat, Pobuna omladine 1911-1914, Bosna franciscana*, Sarajevo, 16/2008, br. 29, str. 335-338.

Uz ostalo: "Prva verzija Horvatova teksta bila je serijalizirana u novoj seriji zagrebačkoga kulturnog časopisa *Gordogan* (br. 6, 7-9, 10), bila je izdašno glosirana (tekstovnim i slikovnim) priložima (među njima i Horvatovim pismima, upućenima prijatelju Živku Vekariću, koja su važna za shvaćanje njegove motiviranosti da napiše ovakvo djelo) što ih je marljivi glavni urednik Branko Matan prikupio i prikladno dodao Horvatovu rukopisu, pa je tako – za suvremene posne izdavačke prilike – nastalo neke vrste kritičko izdanje djela jednoga manje-više zaboravljena autora. Uz mnogobrojne intervencije u opremanju teksta i u časopisnoj i u knjižnoj verziji Matan je potpuno poštivao jezik autora, zacijelo, danas rijetka pojava u poplavi prisilne jezično-političke kroatizacije, osobito na razini leksika, ali i sintakse. Rijetku ali lijepu razmjenu mišljenja izazvala je časopisna serija, pa se moglo u odjecima na pojedinu seriju pročitati kakav mali ali zanimljiv osvrt ili komentar na cio sadržaj ili na neki njegov dio, premda je sve ipak bilo striktno ograničeno na uzak krug tzv. intelektualne elite. (...)

U najkraćim crtama knjigu bi se moglo predstaviti kao uspješnu kombinaciju povijesno-opisnih sekvenci i malih portreta, koja čini jedinstven tematski sloj. Povijesnim se reminiscencijama Horvat koristi kako bi kontekstualizirao one osobe koje su inaugurirale glavne struje etabliranih političkih modela ili pak idejnih ili provedbenih oporbenih pokreta u naznačenom razdoblju. Tu se nalaze osobito zanimljivi mali portreti Franje Josipa, Károlyja Khuen-Héderváryja i Josipa Jurja Strossmayera. Ne samo političke nego uopće duhovne prilike toga vremena – osim četiriju ključnih punktova, pothvatâ stvarnih ili osumnjičenih atentatora – Horvat prati portretiranjem dviju (idejno različitih) osoba. Stjepanu Radiću pridaje veću pažnju, osobito u kontekstu njegova sukoba s jednim od stvarnih atentatora, Stjepana Dojčića, ali Horvat i ironizira Radićevu poziciju, rugajući se njegovu pragmatizmu. Taj će stav Horvat korigirati tek kasnije, nakon smrti Radićeve, složivši se s ocjenama što ih je Krleža iznio u nekrologu za Radića."

Neira Merčep: *Il Queer Zagreb Festival e la letteratura queer croata, eSamizdat*, Rivista di culture dei paesi slavi, Rim, 6/2008, br. 2-3, 31. 12. 2008, str. 167-181. (kratki spomen gay-lezbijskog temata Deana Vuletića i Branka Matana u broju 1)
URL: [http://www.esamizdat.it/rivista/2008/2-3/pdf/mercep_inter_eS_2008_\(VI\)_2-3.pdf](http://www.esamizdat.it/rivista/2008/2-3/pdf/mercep_inter_eS_2008_(VI)_2-3.pdf)

Nenad Polimac: *Čovek koji je znao Žiku Pavlovića; Pismo iz Zagreba, NIN*, Beograd, br. 3030, 22. 1. 2009, str. 15. (kratki spomen u nekrologu Bogdanu Tirnaniću, 14. 9. 1941-16. 1. 2009: "Uvijek sam ga rado čitao, pa čak i kada sam o nečemu imao dijametralno suprotno mišljenje od njegovoga: Tirkeu je Pavlovićeva *Država mrtvih* bila slab film, a ja sam o njoj 'natraskao' pedeset kartica za zagrebački *Gordogan*.")

Jelena Jindra: *Hrvatske pjesme dragim vlastodršcima; Politička poezija 19. i 20. stoljeća, Globus*, br. 949, 13. 2. 2009, str. 44-50. (dijelom razgovor s Brankom Matanom)
URL: <http://www.globus.com.hr/Clanak.aspx?BrojID=308&ClanakID=8545>
<http://www.globus.com.hr/Clanak.aspx?BrojID=308&ClanakID=8545&Stranica=2#>
<http://www.globus.com.hr/Clanak.aspx?BrojID=308&ClanakID=8545&Stranica=3#>
<http://www.globus.com.hr/Clanak.aspx?BrojID=308&ClanakID=8545&Stranica=4#>

Mile Pešorda: *Okljaštrili ste moju pjesmu, Globus*, br. 951, 27. 2. 2009, str. 85.

Integralno: "Okljaštrili ste moju pjesmu U *Globusu* br. 949. od 13. veljače 2009., na str. 44., objavljena je, bez moje autorske suglasnosti, a povrh svega, u krajnje osakaćenom obliku, moja pjesma *Suprotiva vukom*, uz koju je, okljaštrenu i krivotvorenu i u pogrešan kontekst ubačenu, stavljeno moje ime i prezime. Na taj ste način svjesno i brutalno povrijedili moja moralna i materijalna prava, zajamčena i

Ustavom RH i međunarodnim konvencijama. Ispravljam vaš netočni navod, također prosvjedujući zbog globusarskoga progona neistomišljenika i nepoštivanja prava autora. Red je da se sada očituje pravna država.
*Mile Pešorda, književnik*⁰²

Eldar Sarajlić: *Izazov demokratije, Status i političko, Status*, Magazin za političku kulturu i društvena pitanja, Mostar, br. 13, jesen-zima 2008, str. 4-8. (ad Kasapović)

Uvodna napomena urednika broja, uz ostalo: "Diskurs o konsocijaciji, čini se, trajno je obilježio *Status*, najvećim dijelom zbog činjenice da je ovaj teorijski koncept u javnu sferu BiH uveden upravo preko *Statusovih* stranica⁰³, na kojima je, manje ili više uspješno predstavljen, te u seriji tekstova eksplicitno i promoviran i zagovaran. Upravo je ovaj konsocijacijski label koji je nalijepljen na *Status* jedan od ključnih izazova s kojim se prije ili kasnije suočavaju autori koji odluču pisati za ovaj magazin. Nemali je broj onih koji su, upravo zbog činjenice da su u *Statusu* objavljeni tekstovi suprotnog teorijskog uklopa (bilo da se radilo o konsocijaciji ili deliberaciji) odbili ponudu za pisanje ili objavljivanje svojih tekstova unutar korica *Statusa*."

Asim Mujkić: *Ideološki problemi konsocijacijske demokratije u Bosni i Hercegovini; Ako se onda osnovna teza knjige Mirjane Kasapović ne može empirijski dokazati – kao prvo da će uvođenje konsocijacijskog aranžmana doprinijeti izgradnji stabilne demokratije u BiH, a kao drugo da je tradicionalno BiH duboko podijeljeno društvo – onda upitne su i njezine dalje znanstvene pretenzije. Ali, vrijeme je pokazalo, da je znanost u svemu tome igrala jednu epizodnu ulogu. Važnije su ideološke pretenzije cijele knjige. One se svode na sljedeće: postojeći konsocijacijski poredak iskoristiti za pretvaranje etnosa u demos uz korjenito i opsežno institucionaliziranje politički proizvedenih etničkih*

⁰² Uredništvu *Globusa* dostavljen je odgovor na Pešordino pismo, međutim taj odgovor nije objavljen. Tekst odgovora je glasio:

"Pjesma je vjerno prenijeta U prošlom broju *Globusa* Mile Pešorda, reagirajući na članak iz br. 949, sugerira da je njegova pjesma posvećena Josipu Brozu Titu objavljena u krivotvorenome obliku. Želim reći da to nije točno. Pešorda se godine 1983. javio na natječaj sarajevskoga časopisa *Život* raspisan 'sa ciljem trajnijeg obilježavanja imena i djela Josipa Broza', njegova pjesma *Svibanjska tužaljka* na tom je natječaju pobijedila, a Pešorda je osvojio nagradu u iznosu od 10 000 dinara. Pjesma je objavljena u časopisu *Život*, br. 5-6, 1983, str. 327-328, odakle je od riječi do riječi vjerno prepisana i prenijeta u časopisu *Gordogan*, br. 11-14, te iz njega u *Globusu* – gdje je pak, kako je jasno naznačeno, zbog ograničenoga prostora ispušteno nekoliko završnih stihova. Tim ispuštanjem smisao pjesme ni na koji način nije promijenjen, jedino su čitatelji ostali uskraćeni za možda najdomjiljivije izraze Pešordina onodobna tugovanja za Titom.

Branko Matan"

⁰³ Prenošenjem *Gordoganova* teksta.

razlika s konačnim ciljem etničke teritorijalizacije, (kon)federalizacije, Status, br. 13, jesen-zima 2008, str. 122-132. (ad Kasapović, časopis objavljen početkom ožujka 2009)

Tarik Haverić: *Muke s liberalizmom; Sa stanovišta univerzalnog auditorija, svaki pokušaj ožvjljenja modela konsocijacijske demokracije je teorijsko mrtvorodenče: u političkoj filozofiji, argumenti "konsocijacijskijalista", koji su u određenoj epohi imali izvjesnu privlačnost, uspješno su demonstrirani. No, u argumenataciju koju su razvila oba tabora – zagovornici preobražavanja Bosne i Hercegovine u konsocijacijsku demokraciju i njegovi protivnici – redovno se evocirao liberalizam (i kao učenje i kao historijska realizacija), često bez ikakvog bližeg određenja i stvarnog razloga, Status, br. 13, jesen-zima 2008, str. 133-144. (Kasapović)*

Mladen Ančić: *Nereflektirani nacionalizam samoproglašeni liberala; A. Mujkić je usvojio sve definicije moderne političke filozofije (zajedno s jezikom žargona koji se koristi u novijoj literaturi), ali te definicije nije interiorizirao pa ne može ni razmišljati u kategorijama kojima formalno operira. Usljed su toga njegove praktične raščlambe u punoj suprotnosti s deklarativnim stavovima, a postavke i jezik moderne političke filozofije u njegovu slučaju ostali tek tanki vanjski omotač klasičnoga agresivnog nacionalizma u lokalnoj BiH izvedbi, što ću ovdje u svome odgovoru i zorno ilustrirati. Što se, pak, T. Haverića tiče, on pokazuje gotovo zaprepasujuću dječaćku naivnost u uvjerenju da se politički sustavi oblikuju prema unaprijed gotovome (univerzalnom) nacrtu, Status, br. 13, jesen-zima 2008, str. 145-152. (Kasapović)*

Pjer Bilić: *Gordogan, Večernji list*, Pjer Bilić: *Bibliofilija*, blog, 23. 3. 2009. (o tematu *Povijest u stihovima*)
URL: <http://blog.vecernji.hr/bibliofilija/2009/03/>

Jelena Mandić-Mušćet: *Drukčiji pogled na invalidno tijelo; Izložba Dejan Dragosavac Ruta u Hrvatskome dizajnerskom društvu, Vjesnik, 28-29. 3. 2009, str. 16. (kratki spomen časopisa u prikazu izložbe Dejana Dragosavca Rute, autora Gordoganova designa)*
URL: <http://www.vjesnik.com/>

<http://www.vjesnik.hr/pdf/2009%5C03%5C28%5C16A16.PDF>

Balša Brković: *Vlast, Vijesti*, Nezavisni dnevnik, Podgorica, cca 4. 4. 2009. (prenijeto na portalu *B92*, Beograd, 4. 4. 2009; o tematu *Povijest u stihovima*)
URL: <http://www.vijesti.co.me/index.php?id=300797>
URL: <http://www.vijesti.cg.yu/index.php?id=300797>
URL: http://www.b92.net/info/komentari.php?nav_id=353855
URL: http://b92.net/info/moj_ugao/index.php?yyyy=2009&mm=04&nav_id=353855

Nedavno je sjajni hrvatski književni časopis *Gordogan* u vrlo obimnom broju objavio jednu izuzetno govornu, ne antologiju, prije bi se moglo reći – panoramu pjesništva posvećenog političkim prvcima i vladarima. Od devetnaestovjekovnog veličanja Habzburga, preko (ne)čekivane ljubavi prema Karadževićima (u kojoj su se iskazali čak i tako značajni hrvatski pisci poput Ivane Brlić Mažuranić i gospara Iva Vojnovića, koji je pisao zdravicu za mladog kralja Petra Karadževića!), preko masovne pjesničke ljubavi prema slavnim Zagorcima, Maršalu i Generalu ... U dijelu koji se odnosi na pjesničku ljubav prema komunističkim vođama, prisutni su i ne-hrvatski pjesnici, poput Zogovića i Daviča. U Srbiji se jedna antologija udvoričke poezije pojavila prije više od deset godina. Vjerujem da će nekome biti zanimljivo da takav (priređivački i izdavački) poduhvat napravi i u Crnoj Gori. Nema sumnje da bi materijala bilo – možda i za nekoliko tomova. Takva knjiga bila bi efektan način da se dođe do uvida u prirodu vlasti, ali i o samoj ljudskoj prirodi ...

Pogledajmo stvar iz još jednog ugla: postoji jedna odista temeljna razlika između političara i pisca. Naime, političar je, po definiciji, neko ko traje zahvaljujući obmani. Što više ljudi obmane (ubijedi u "svoju" istinu) to će dobiti više glasova. Pisci, pak traju zahvaljujući – istini. I moći sopstvenog svjedočenja. O svom vremenu i o ljudima svoga vremena.

Upravo zato ta jeziva, grozomorna simbioza političara i pisca (i svih drugih umjetnika, dakako), djeluje tako neprimodno i zastrašujuće. Pisac koji pristane na tu vrstu uloge gotovo da gubi pravo na nominaciju "pisac". Jer, ako u habitusu pisca postoji diktat "viših razloga", ili kakvo

god psihološko opravdanje da nađe za služenje (jer to je to, i ništa drugo) teško je povjerovati da će njegovi spisateljski nalazi imati bilo kakvu relevanciju. Ostaće, kao i većina primjera iz pomenu-tog časopisa *Gordogan*, samo ilustracija stanovite društvene patologije.

Kad (mnogi) crnogorski slikari pristaju na ponižavajuću poziciju ukrasnih ornamenata jednog duboko anti-estetičnog režima, kad (mnogi) pisci pristaju da budu puki pisci govora i aplauderi prilikom izbornih pobjeda, kad su (mnogi) muzičari najsrećniji ako izvode državnu himnu, kad (mnogi) arhitekti grade po nacrtima jedvapismenih tajkuna – kako se to sve zove? Novo poglavlje za Borhesovu *Opštu istoriju beščašća?* (...)

Odlazeći iz Irske (u napornom državotvornom samodefinisanju), Džojls je napisao *Jejtsu*, pokušavajući da objasni svoje razloge: "Ne mogu da služim." I to je jedina prirodna pozicija pisca. Sjetite se toga kad god vidite crnogorske (državne) umjetnike u ekstatičnom dodolskom plešu prizivanja da i njih obasja komadić moći njihovih obožavanih vlastodržaca.

Jovica Lončar: *Gotta Fight For Your Right ...*, *Zarez*, 11/2009, br. 255, 16. 4. 2009, str. 3 (kratki spomen, citat iz teksta Nenada Ivića *Univerzitet: stuff the dreams are made of* stavljen kao motto članka; autor Lončar pripada krugu mladih intelektualaca povezanih s organiziranjem studentske pobune na Filozofskom fakultetu u Zagrebu travnja 2009, njegov članak je u *Zarezu* prezentiran kao programatski is-tup i najava pobune)
URL: <http://drustvoznaznanja.org/2009/05/19/gotta-fight-for-your-right-jovica-loncar/>

(an): *Od Franje Josipa do Josipa i Franje*, blog *gospon profesor*, 17. 4. 2009. u 22:58
URL: <http://gosponprofesor.blog.hr/2009/04/1626137675/od-franje-josipa-do-josipa-i-franje.html>

Opsežan prilog o tematu *Povijest u stihovima*, komentari drugih autora, uz ostalo: "Ne pada mi na pamet da nekoga osuđujem; ovo je puho iznošenje činjenica i političaj na promišljanje: gdje mi to zapravo živimo? Ovdje je možda prikladno citirati gospona Junga koji je zaključio sljedeće: "Tko jednom nauči apsolutno se podvrgnuti kolektivnom vjerovanju odrekavši

se individualne odgovornosti, ustrajati će u tome stavu i uspijevat će istom uvjerljivošću i istom nekritičnošću ići u suprotnom smjeru kada se druga i očito 'bolja' vjera nametne njegovom pretpostavljenom idealizmu' (*Neotkriveno jastvo, Fabula Nova*, 2008.). Ono što također upada u oči je neko neprekidno moljakanje: pjesnici – a oni najbolje odražavaju narodni duh – usrdno mole da nam dragi Vođa riješi naše probleme. Po mogućnosti sve. Izražavaju vjeru da će Vođa to i učiniti. Često zahvaljuju Svevišnjemu i mole Ga da nadahne Vođu (u rješavanju problema koji muče narod). Nema tu političaja na individualnu akciju, samo ponizno moljakanje i ulaganje autoritetu. Često se spominje i to da će nam taj novi Vođa napokon donijeti 'slobodu'. I tako iz režima u režim.

Dakle, ovo je tek nekoliko primjera; u *Gordoganu*, koji zaista preporučam, toga ima daleko više, a, ako sam dobro shvatio, Branko Matan priprema i knjigu."

Komentator potpisan kao *pametni zub*, 17. 4. 2009. u 23:12: "i pitao sam se jesi li Marunu našao u *Gordoganu* ili drugdje. baš čitao temat ovih dana i oduševljen sam, posebno je dirljiva Matanova priča kako je morao objaviti pjesmu u povodu Titove smrti"

Željko Ivanković: *Vode i podanici, Nezavisne novine*, Banja Luka, 20. 4. 2009. (o *Povijesti u stihovima*)
URL: <http://www.nezavisne.com/kolumne/vijesti/39770/Vodje-i-podanici.html>

Miljenko Jergović: *Kako su moji prijatelji stvarali Keruma, Jutarnji list*, 21. 4. 2009. (kratki spomen časopisa u kontekstu kritike splitskoga tajkuna, "ordinarnoga rasišta i primitivca Željka Keruma", koji je otvorio novu gradsku knjižaru, i to uz opću potporu književnika i novinara. "Da, jasno je, Split baš i nema knjižara, mjesni intelektualac je morao potegnuti čak do Zagreba da kupi, recimo, novi broj *Gordogana* ili *Europskog glasnika*, sve nam je to objašnjeno u nizu pohvala novootvorenoj knjižari, ali neobično je, ipak, da intelektualac tako ne shvati, radujući se Kerumovom *Gordoganu*, kako je ponešto u životu i važnije od knjižare.")
URL: http://www.jutarnji.hr/komentari/kolumne/clanak/art-2009,4,21,jergovic_kolumna,160201.jl

Ratko Cvetnić: *Polusan*, Mozaik knjiga, Zagreb, 2009. (kratki spomen časopisa u romanu, str. 66; objavljeno u drugoj polovici svibnja)

Nikica Mihaljević: *Korijeni hrvatskog režimskog pjesništva, Vijenac*, 17/2009, br. 397, 21. 5. 2009, str. 14. (prikaz temata *Povijest u stihovima*)
URL: http://www.matica.hr/Vijenac/vijenac397.nsf/AllWebDocs/Korijeni_hrvatskog_rezimskog_pjesništva

Gordan Duhaček: *Tito – filmska zvijezda tamnog sjaja, Dnevni Kulturni Info*, web-stranica Redakcije kulturnog programa Radija 101, 25. 5. 2009. (kratki spomen *Povijesti u stihovima*): "Filmska je umjetnost specifična u Titovom slučaju jer se njome najviše bavio i jer ju je najviše volio, no to ne znači kako je ignorirao ostale. Broza ipak ima najviše u poeziji, s obzirom da je teško naći pjesnika iz vremena SFRJ, od kojih su neki i danas živi, a da drugu Titu nije posvetio stihove. O tome se pak može ponajviše otkriti u opsežnom i odlično istraženom tematu *Povijest u stihovima* u novom broju časopisa za kulturu *Gordogan*. Priredio ga je njegov glavni urednik Branko Matan, obuhvaćajući period od Franje Josipa I pa sve do Račana i Mesića, ali je najviše inspiracije među pjesnicima ipak izazvao drug Tito. Njega su, među ostalima, opjevali Slobodan Novak, Vlatko Pavletić, Dobriša Cesarić, Antun Šoljan, te Milivoj Slaviček, koji se kasnije inspirirao i Tuđmanom."
URL: http://www.dnevnikulturni.info/vijesti/razno/2287/tito_%E2%80%93_filmska_zvijezda_tamnog_sjaja
Audio verzija, URL: http://www.dnevnikulturni.info/audio-download//2288/tito_-_heroj_zlocinac_i/li_filmska_zvijezda

Gordan Duhaček: *Tito kao totalitarna umjetnička muza*, portal *H-alter*, 26. 5. 2009. (prenijeto s portala *Dnevni Kulturni Info*)
URL: <http://www.h-alter.org/vijesti/kultura/tito-kao-totalitarna-umjetnicka-muza>

Dragoljub Stanković, prir.: *Uvlakač sam, tim se dičim*, portal *e-Novine*, Beograd, 26. 5. 2009. (opsežan prilog o *Povijesti u stihovima*, najvećim dijelom citati iz Matanova predgovora, zatim prijepisi 12 pjesama i skenovi nekoliko ilustracija)
Prenijeto na web-stranici *Književnost.org*, 4. 6. 2009; osim toga komentirano na raznim internet-forumima
URL: <http://www.e-novine.com/sr/kultura/clanak.php?id=26751>
URL: http://www.knjizevnost.org/index.php?subaction=showfull&id=1244136427&rchive=&start_from=&ucat=1&
Komentari primjerice:
URL: <http://www.forum.hr/showthread.php?p=20960580#post20960580>

Neven Jovanović: *Stihovi i dim, Zarez*, 11/2009, br. 259, 11. 6. 2009, str. 45. (uvodno o časopisu, zatim o *Povijesti u stihovima*, dijelom usporedba s knjigom – Nicholson Baker: *Human Smoke*, 2008)

Merita Arslani: *Za partizane su homoseksualci bili "nakaze koje treba strijeljati" ... ali navodnu vezu Nazora i I. G. Kovačića potrudili su se zataškati; Gay povijest Hrvatske, Jutarnji list*, 12/2009, br. 3953, 28. 6. 2009, str. 1. i 20-21.
URL: http://jutarnji.hr/nedjeljni_jutarnji/clanak/art-2009,6,28,,167753.jl

Opširan, krajnje bizaran članak u kojem se najvećim dijelom referira o prilogima Vu-

letiča i Matana u brojevima 1 i 2-3, ali se časopis uopće ne spominje – vjerojatno zbog toga da se čitateljima *Jutarnjega lista* ne bi trebalo tumačiti zašto se pet-šest godina stara tema prezentira kao senzacionalna novost.

Na naslovnoj stranici se nedvosmisleno tvrdi: *Nazor i I. G. Kovačić bili su ljubavnici* (premda ta nedvosmislenost nema pokrića ni u *Gordoganovu* tematu ni u tekstu članka u *Jutarnjemu listu*).

Tarik Haverić: *Tajni agent Lichtensteina; O slabostima kritike "bošnjačkog liberalizma", Puls demokratije*, online dvomjesečnik, Sarajevo, 13. 7. 2009. (Kasapović, Kurljiš iz br. 7-9)
URL: <http://www.pulsdemokratije.net/index.php?id=1639&l=bs#f2>

Sava Dautović: *Vlastodršcima, s ljubavlju; Udvorička poezija 19. i 20. veka; U najnovijem broju zagrebačkog časopisa Gordogan, Branko Matan je sačinio izvanrednu hrestomatiju "ulizivačkih" pesama hrvatskih i srpskih pisaca opčinjenih vlastodršcima i režimima, od Franje Josipa do Tita i Tudmana i Miloševića, NIN, Beograd, br. 3056, 23. 7. 2009, str. 46-48. (o Povijesti u stihovima)*
Digitalno djelomice dostupno na portalu: KnjigaInfo.com
URL: <http://www.knjigainfo.com/index.php?gde=@http%3A//www.knjigainfo.com/pls/sasa/bip.text%3Ftid%3D58782@>

"Bliskost i međusobno prožimanje hrvatske i srpske književnosti nisu izgleda nigde jače izražene nego u žanrovskom području koje pokriva tzv. udvoričku i širu političku poeziju.

To je osnovni utisak koji se dobija kada se u posljednjem broju uglednog zagrebačkog časopisa *Gordogan*, 11-14/2007, pročita opsežan temat njegovog glavnog urednika Branka Matana, naslovljen kao *Povijest u stihovima – pjesme o drugu Titu i još nekim drugovima*, čija je zamisao da istraži kakve su se pesme (i 'protupjesme') u posljednja dva veka pevale našim vlastodršcima i političkim vođama. (...)

Iz temata se vidi da je neprikosnoveni odadžija srpske ratne države u Hrvatskoj bio, bez sumnje, Mičo Jelić Grnović, posebno s pesmom – *Buna Srba u Krajini srpskoj 1991* – koja mu je donela ogromnu popularnost među Krajišnjicima. (...)

Inače, srpska participacija u Matanovom kompendiju udvoričke proze zadivljujuća je i po kvantitetu, i po kvalitetu, i po zastupljenim pesnicima, i po tematskom rasponu njihovog poetskog zanosa. On se, taj zanos, kreće od opijenosti idejom velike Srbije i kosovskim mitom i srpskim junštvom, preko egzaltacije dinastičkim režimima i vladarima, do idealizovanja (post)komunističke ere u kojoj su Tito i Milošević dobijali oreol božanstva.

U svemu tome, po bizarnosti, izdvaja se Davičova poema u pohvalu Titove tajne policije pod naslovom – *Za borbe 13. maja*, ovde, od 1964. godine, prvi put integralno objavljena. (...)

Zbog ovakvih i sličnih 'bisera' iz srpske i hrvatske književnosti, Matanova hrestomatija tzv. 'ulizivačke' poezije doima se kao izuzetno zanimljivo i šokantno čitačko štivo i kao izuzetno svedočanstvo poniženja poetske reči, kako bi to rekao Mića Danojić, koji se takođe u mladosti ogledao u ovoj vrsti poezije, ali je u ovom izboru zaobiđen Posle čitanja, gorak ukus ostaje tim veći što su vlastodršcima i režimima podjednako oduševljeno pojali i najminorijni i najistaknutiji pesnici."

Mirjana Dugandžija: *Analiza loših knjiga; Nenad Ivić; Upravo objavljeni eseji vrsnog romanista "Napulj i drugi imaginarni gradovi", Globus, br. 972, 24. 7. 2009, str. 51.*

Članak u povodu izlaska iz tiska knjige Nenada Ivića. Nekoliko kratkih odgovora na pitanja M. Dugandžije.

Uz ostalo, Ivić: "Jedan je arheolog govorio: 'Da mogu birati što da nađem, nikad ne bih izabrao Afroditu Melsku. Dajte mi dobro smetlišće!' Svaki tekst me zanima, dobar ili loš, literarni ili ne. Loši su tekstovi katkad zanimljiviji, kao smetlišta mišljenja. Kopam po smetlištima, osvrćem se na Afrodite i jedini kriterij zanimljivosti je moje znanje. O čemu ne bih pisao? Ne mogu pisati i ne pišem o stvarima o kojima ne znam ništa ili o stvarima o kojima su drugi pisali dobro, ili koje me, na razne načine, ne mogu promijeniti. (...) Tekstovi o proživljenom su najnoviji, oni dolaze nakon dugotrajnih čitanja. Čitanje knjiga je moj posao, a i užitak. Volim raspravljati sa živim ali i sa mrtvima. Otuda zanimanje za povijest. Ne radim razliku između doživljaja života i doživljaja teksta, niti između suvremenosti i davnine. Treba samo znati pitati, biti otvoren budućnosti prošlosti i prošlosti budućnosti. Tekstovi su život kao i ljudi, psi, planine, biljke."

Dugandžija: "A kako je u *Bilježici o piscu* rečeno da [Ivić] 'ne voli nacionalizam ni neoliberalni kapitalizam, a sebe ponekad smatra salonskim komunistom', ovaj profesor francuske književnosti na Odsjeku romanistike FF u Zagrebu za *Globus* pojašnjava: 'Nisam siguran da je sasvim jasno kako se danas može oduprijeti nacionalizmu, pogotovo ovdje. Unatoč iznimaka, poživinčena populacija, potumplanih ušiju dvadesetogodišnjim nacionalističkim fanfarama, živi nacionalizam. To je jedna od konstanti ovdašnje kulture: nedostatak hvatanja u koštac, pospremanje izvan vidokruga, nemoć mišljenja. Ista nemoć mišljenja je na djelu i s neoliberalizmom: to što ga sad živimo i deklarativno ga ponekad odbijamo, ne znači da o njemu ne treba misliti. Drugim kulturama to dobro ide. Tu već i kod nas ima zanimljivih tekstova i događaja: jedan od najdragocjenijih je sigurno ono što se zove studentskom blokadom. Blokada je pokazala da se odupiranje može živjeti. Pokazala je i nešto drugo: potpunu nemoć čak i tzv. dobronamjerne inteligencije da misli taj događaj izvan uvriježenih shema."

Prof. dr. Vladimir J. Konečni: *Vini i nevin, NIN, br. 3057, 30. 7. 2009, str. 4.* (pismo čitatelja, autor se predstavlja kao "redovni profesor Kalifornijskog univerziteta u San Dijegu i Beogradskog univerziteta", reakcija na Dautovićev prilog od 23. 7. 2009)

"Svesno ili nesvesno, Matanova navodna umerenost – jer ko instinski umeren bi stavio Petra I na takvu listu i time posredno zamerio Srbima što su mu pisali hvalospjeve? – sjajno je postavljena klopka za one na današnjoj srpskoj sceni za koje je svaki nagoveštaj minorne hrvatske samokritike srećan povod za neproporcionalnu kritiku srpskih vrednosti i istorije."

Tihomir Ponoš: *Politička vazda zelena poezija u Hrvata; Ugledni časopis "Gordogan" objavio opsežan temat Branka Matana "Povijest u stihovima – pjesme o drugu Titu i još nekim drugovima", Novi list, 63/2009, br. 20 060, 14-15. 8. 2009, prilog Pogled, str. 16-17.* (uz ostalo: "Nedavno je i ugledni časopis *Gordogan* objavio opsežan temat Branka Matana *Povijest u stihovima – pjesme o drugu Titu i još nekim drugovima*. /.../ Sam Matanov temat iznimno je dragocjen. /.../ Objavljene su u tematu i protupjesme, brojne ustaške ili, pak, komunističke pjesme partiji, štafeti, šokantan i dosad uglavnom nepoznat an-

tisemitski blok. Objavljena je i poema u pohvalu Udbe *Za borce 13. maja* /tog je datuma 1944. osnovana Ozna, prethodnica Udbe/, a koju je napisao nitko drugi nego Oskar Davičo. I dok pjesme vlastodržcima i političarima nisu nikakva posebnost u nacionalnim književnostima, poema tajnoj političkoj policiji pravi je raritet, možda i unikat. /.../ Iščitavanjem *Povijesti u stihovima* zaključuje se da je dobar pjesnik jednostavno dobar pjesnik. Takvi su, pisali političku ili kakvu drugu poeziju, primjerice Antun Šoljan, August Harambašić ili Boris Maruna. /.../ Postoje i oni koji su se trudili, ali im poezija jednostavno nije išla. Primjerice, Vlatko Pavletić i njegovi *Stihovi o domovini, Partiji i Titu.*"

Tihomir Ponoš: *Dvostruko neželjeno krajinsko pjesništvo* (razgovor s Branko Matanom), *Novi list*, 14-15. 8. 2009, prilog *Pogled*, str. 17.

Trpimir Matasović, prir.: *Nenad Ivić: Volim razgovarati s mrtvima; Niz takozvanih "javnih intelektualca" neminovno stvara prilično pogrešne stereotipe o visokobrazovanim hrvatskim građanima* (razgovor s Ivićem), *Dnevni Kulturni Info*, portal Redakcije kulturnog programa Radija 101, 21. 8. 2009. URL: http://www.dnevnikulturni.info/vijesti/knjizevnost/2517/nenad_ivic:_volim_razgovarati_s_mrtvima/ Dostupno i na: URL: <http://www.radio101.hr/?section=1&page=2&item=33570>

Latinka Perović: *O istoriografiji i istoriji levice u Srbiji*, tekst objavljen na web-stranici Helsinškoga odbora za ljudska prava u Srbiji, listopad 2009. (tekst istupa Latinke Perović na početku konferencije *Izazovi i perspektive savremene levice u Srbiji* održane 30. svibnja 2009. u Centru za kulturnu dekontaminaciju u Beogradu, konferencija je održana u povodu objavljivanja zbornika radova *Sloboda, jednakost, solidarnost i internacionalizam; Izazovi i perspektive savremene levice u Srbiji*, prir. Ivica Mladenović i Milena Timotijević, Friedrich Ebert Stiftung, Beograd, 2008, 393 stranice⁰⁴; kratki spomen eseja Dunje Melčić *Mišljenje slobode jučer i danas; Na tragu Hannahe Arendt, Gordogan*, br. 11-14) URL: <http://www.helsinki.org.yu/serbian/edulit.html>

⁰⁴ Knjiga je besplatno dostupna na portalu zaklade Friedrich Ebert, URL: <http://www.fes.rs/pubs/2008/pdf/11.Sloboda,jednakost,solidarnost%20i%20internationalizam-izazovi%20i%20perspektive%20savremene%20levice%20u%20Srbiji.pdf>.

Liberalni urednički kriterij

Pismo glavnom uredniku

Ladislav Tadić

Sarajevo, 6. prosinca 2007.

Cijenjeni i dragi gospodine Matan, konačno sam dospio pročitati dva broja (6/2005; 10/2006) i jedan trobroj (7-9/2006) *Gordogana* u kojima želim iznijeti nekoliko vlastitih zaključaka do kojih sam došao cjelovitim uvidom u njihov sadržaj, ali i pomnim čitanjem nekih tekstova koji su mi govorili više i upućivali me na svijest o većem intelektualnom probitku.

Što god se o tomu predmnijevalo, koncepcija jednog časopisa zrcali u bitnome glavnourednikov stav s obzirom na objavljene tekstove i obrađene teme, izbor tekstova prema postavljenom kriteriju omogućuje i prosuđivanje uredničke službe. Vaš kriterij, razvidan u svakom broju, ne može se označiti drukčije negoli liberalnim u doslovnom i najsretnijem smislu te riječi. Vi otvarate prostor za promišljanja koja dolaze iz različitih provenijencija, koja mogu biti u opreci, time potvrđujete načelo tolerancije koje je neodvojivo od prava na slobodnu misao (zacijelo, predloženo na uljudan i prikladan način). Liberalan časopis nije onaj u kojem tekstove potpisuju politički liberali (jamačno, takav bi časopis bio stranački i „liberalan“ samo toliko koliko dopuštaju stranački statut i njezini glavari), nego u njemu svojim prilozima sudjeluju autori strukovno, idejno i politički različiti. Time je *Gordogan* usporediv samo još s konceptualno kompatibilnim časopisom *Encyclopaedia moderna* što ga je bio pokrenuo Ivan Supek u vremenu tadašnjega režimskog autizma (u kojem su sudjelovali i krajnji oprečnici, od /neo/marksista do katoličkih teologa).

Kao kulturni magazin *Gordogan* analizira i različite društvene fenomene kao ishodišta za etabliranje kulturnih modela. Pisci tematski različitih priloga dosad su u njemu koegzistirali u „tolerantnosti argumentacije“. Ne bi bilo dobro da se dijaloška zaravan (kojoj je razumijevanje drugoga temeljna pretpostavka) pretvori u monološku ili docirajuću vertikalu. Misaoni pluralizam mora i dalje ostati *alfa i omega* ovog izvrsnog časopisa. Ne iznosim ovakav stav bez ikakva povoda. Premda argumentiran, pisan lijepo, odmjeren, gospodski, kako i dolikuje ovom autoru, (inače veoma dobar) tekst dr. Ive Banca *Fundamenti antimuslimanstva* (v. *Gordogan*, br.

10, 2006, str. 35-39) doima se iznenađujućim i potvrđuje pravilo da i najbolji mogu katkad pogriješiti. Negativno-kritičku ocjenu uputio je dr. Banac *Gordoganu*, dok na drugom mjestu upada u grubu pogrešku. Evo mjesta iz kojeg je razvidno i jedno i drugo: „Budući da su hrvatska politička klasa, pa i veći dio javnosti, anticipirale suvremeno europsko antimuslimanstvo ne suprotstavljajući se Tuđmanovoj politici prema Bosni i Hercegovini, možda je bilo pretjerano očekivati da će i jedan elitni intelektualni časopis poput *Gordogana* uspjeti izbjeći zamke antimuslimanstva (...) Tako se dogodilo da je *Gordogan* br. 7-9 (2005) neslavno pao na ispitu antimuslimanstva...“ (str. 36). Ne može se Tuđmanovu (doista katastrofalnu) politiku vrednovati prema Bosni i Hercegovini kao prvotno ili ekskluzivno muslimanskoj državi da bi bila dokazana teza o hrvatskom političkom anticipiranju današnjega europskog antimuslimanstva. S druge strane, time se ide na ruku aktualnoj unitarističkoj bošnjačkoj politici koja Bošnjake doživljava kao „temeljni“ narod, oduzimajući drugim dvama narodima status konstitutivnosti (državotvornosti). Drugo, kritički intonirani tekstovi Dunje Melčić, Andréa Glucksmanna, Slavoj Žižeka i Ulrike Ackermann – na koje se dr. Banac, po mojem mišljenju, kritički dobro osvrnuo – ne mogu biti krivi za *Gordoganov* „pad na ispitu iz antimuslimanstva“. Drži li to autor osvrta doista velikim propustom, onda bi to upućivalo na kriterij po kojemu je uredništvo trebalo cenzurirati tekstove navedenih autora, a time bi bio u pitanje doveden status časopisa. Dok god u tekstu nije moguće prepoznati simptome mržnje, rasizma, ksenofobije ili netolerantnosti (što se još nije dogodilo) tekstovi ne smiju biti cenzurirani niti njihove teze izjednačene s nekim (nepostojećim) generalnim stavom časopisa. Uvjeran sam, gospodine Matan, da ste dobro postupili objavivši i ove priloge.

Doista je sjajan temat *Budućnost Bosne, budućnost Balkana*, sa svim prilozima u njemu. Kao i danas, tako je BiH u prošlosti bila rubna zemlja, granično područje, margina s obzirom na fluktuantnost velikih političkih tokova. Ipak, Vi ste dobro prepoznali da se upravo na toj margini zapisuju važni događaji od kojih ovisi šira, regionalna budućnost. U tom smislu tekst Mirjane Kasapović svakako je najbolji u tom tematskom sklopu. Drugi temat *Josip Horvat & nacionalistička omladina* ne govori samo o Horvatovu posljednjem (post mortem) objavljenom djelu nego i o Vašem radu, o energiji i o velikom znanju što ste ih uložili uz tekst njegova djela (tiskana kasnije u obliku knjige). Zacijelo, hvalevrijedan, poticajan i poučan pothvat.

Sugerirao bih Vam dobrohotno više pažljivosti u nekim tekstovima analitičke ili eksplikativne naravi. Evo primjera. Jane Kramer: *Jasne naredbe iz Vatikana*, prijevod s engleskoga (v. *Gordogan*, br. 6, 2005, str. 232-233). Na str. 233. spominje se „dogma o papinskoj nepogrešivosti“ i njezina primjena. Nije papa nepogrešiv, kao ni jedan od nas zemnika, nego je nezabludiv kada naučava o pitanjima vjere i morala *ex cathedra*; to je službeni nauk Katoličke Crkve, pa dosljedno tome i dogma o papinskoj nezabludivosti.

Na koncu, oprostite na duljini pisma, ali htio sam Vam prenijeti svoje osnovne misli o Vašem radu, o kvaliteti časopisa kako ga doživljavam i koliko je za mene značajan.

Srdačno,
Ladislav Tadić

Prvorazredna senzacija lišena senzacionalizma

Prikaz *Povijesti u stihovima* u tjedniku *Globus*, izjave Branka Matana

Jelena Jindra

(...)

Glavni urednik *Gordogana* Branko Matan prošlog tjedna nije uspio doći do Bože Kovačevića, hrvatskog političara i diplomata, s kojim je 1979., dok je ovaj još bio čupavi napredni ljevičar, pokrenuo taj “časopis za književnost i sva društvena pitanja”. A htio ga je, zapravo, podsjetiti da je prvih dana veljače prošlo točno 30 godina otkako je objavljen prvi broj političnog i angažiranog kulturni časopisa *Gordogan*.

No, temat *Povijest u stihovima – pjesme o drugu Titu i još nekim drugovima* koji je za novi i, dakle, “obljetnički” broj *Gordogana* priredio upravo Branko Matan, svojom će izuzetnošću podsjetiti na najslavnije dane tog, kažu, kulturnog časopisa.

U njemu, naime, nema želje priređivača za sitnim prokazivanjem, iako je Matanu ideju za detaljnim istraživanjem te “podzemne književne povijesti”, kako je naziva, dao netko tko je upravo iz tih niskih pobuda u redakciju *Gordogana* poslao pismo o “titositičkoj” poeziji Slobodana Novaka i Tuđmanova generala, pjesnika Ivana Tolja.

“Glavni poticaj bila mi je želja da se barem malo pomogne u tzv. suočavanju s prošlošću. Hrvatska ima dvije grozne baštine, život u dva totalitarizma. Međutim, u ovih 19 godina ništa se ozbiljno nije dogodilo, ljudi koji vode zemlju ponašaju se kao da nemamo prošlost kakvu imamo. Kao da smo odavno obavili svoju denacifikaciju, deustašizaciju i detitoizaciju, kao da smo se odavno pogledali u zrcalo svojega holokausta, židovskoga, romskoga i srpskoga, u zrcalo svojih socijalističkih zločina, kao da možemo preskočiti svoju sjenu. A kada nam tisuće mladih ljudi, uzvikujući na stadionima ‘Za dom spremni’, poručuju da od te sjene nećemo pobjeći, odgovor su dosjetke premijera i predsjednika. Nitko, koliko vidim, ništa ne poduzima”, kaže Matan koji ne podnosi proizvoljne sudove i naše literarne predaje, pa je dvije godine tražio samo činjenice da bi na temelju tisuća pregledanih svezaka periodika i tisuća knjiga i brošura došao i do nekih zaključaka o poeziji koju bi mnogi frivolno nazvali ulizivačkom književnošću. “Za većinu autora koji su pripadali totalitarnim sustavima ne može se

reći da su bili ‘ulizice’. To kažem iz više razloga. Prvo, komunizam i fašizam nisu bili šale: mnogo je ljudi vjerovalo u ideje tih pokreta, bilo spremno žrtvovati živote za Staljina i Hitlera, odnosno Pavelića i Tita. Jedan Jure Kaštelan ili Vinko Nikolić nisu bili nikakvi sitni prevaranti. Isto tako, to nije bio ni Danko Angjelinović. Kao drugo, naravno da su mnogi autori bili ulizice, međutim to najčešće možemo samo pretpostavljati. Nitko te pjesnike nije intervjuirao postavljajući im neugodna pitanja, nitko njihove grijeha ne spominje u memoarima ili korespondencijama, o književnicima se ne pišu biografije. Prema tomu, možemo zaključivati jedino na temelju tekstova samih pjesama ...”

Ono što je Branko Matan otkrio ovim svojim prilogom književnoj povijesti, koji nikako ne želi nazvati antologijom, već tek “preliminarnim izvješćem”, prvorazredna je senzacija lišena svakog senzacionalizma, a s obzirom na obim i veliko povijesno razdoblje koje obuhvaća – od *Carske prosidbe* Ivana Mažuranića do *Party za ekipu* Dražena Turina Šajete – svakom je čitatelju prepušteno da dođe do osobnih otkrića. Za Branka Matana, kojemu su se u tematskome smislu vizure širile gotovo svakodnevno, pa je tako sada prvi u nas detaljno istražio i tisaeslarski slučaj iz 1882., kada je mrtvo tijelo mađarske djevojčice pokrenulo antisemitsku aferu golemih dimenzija, ali i bujicu hrvatskog stihovnog antijudaizma, i otkrića su bila iznenađujuća. Poneka i mračna. “S današnje, ali i ne samo današnje točke gledišta, mislim da je od svega što sam našao najmračnije ono što uopće nisam tražio ni očekivao: antisemitski stihovi. Njihova količina, njihova brutalnost. Antisemitski stihovi kao dio hrvatskoga antisemitizma, cijela jedna nepoznata povijest unutar nepoznate povijesti. Posebno u vremenu od Starčevićevih pravaša do Pavelićevih ustaša, posebno tamo gdje je blizu Katolička crkva”, kaže Matan koji dodatno ne ističe u temat uvrštene i antisemitske govore Stjepana Radića, već “prozne protupriloge” Bogoslava Šuleka i Tonija Schlegela. Od “svjetlijih” otkrića koja su, doduše, mračna po hrvatsku znanost i njezinu sklonost prekrajanju istine, ističe “rojalističke zablude” Ivane Brlić-Mažuranić, čitljive iz njezine *Pjesme u počast Njihovim Veličanstvima*, objavljene 1932. u listu *Jugoslovenče*, a podatak o čijem je postojanju izbrisan iz svih edicija i kataloga Leksikografskog zavoda. “Teško je pretpostaviti da je pjesma preskočena, namjerno ili nehotice. Netko je u Zavodu 50-ih godina očito procijenio kako bi bilo poželjno da ta pjesma iz Mažuranićkina opusa nestane. I zatim je napisane kartice odstranio iz bibliografske građe”, snebiva se nad tom zagonetkom Matan. Napokon, tu je i Nazorova pje-

sma Paveliću o kojoj, kaže, i do danas u raznim varijantama cirkuliraju pučke priče, od nedavna i javno.

“Meni su kao studentu početkom 70-ih pričali kako su partizani 1945., odmah po ulasku u Zagreb, po Nazorovu nalogu poslali posebnu jedinicu u Nacionalnu i sveučilišnu knjižnicu koja je pokupila cijela godišta endehaških publikacija i odnijela ih Nazoru kući da ih na miru pročisti od tekstova koji bi za njega bili kompromitirajući, u prvome redu od ‘pjesme Paveliću’. Te da je, nakon nekog vremena, Nazor vratio te publikacije, ali ‘očišćene’, s iščupanim stranicama. Što se mene tiče, posrijedi je tipična hrvatska ludost: plete desetljećima infantilne fantazije o golemim i dalekosežnim ‘zavjerama’, umjesto da sjedneš u knjižnicu, provjeriš činjenice i uočiš ono što ti je cijelo vrijeme pred nosom – Nazorova ružno ustaška *Poruka pjesnicima* iz siječnja 1942., više puta objavljivana, pjesma koja je očito temelj nastanka legende”, zaključuje Matan. Istovremeno, Davičova golema pjesma *Za borbe 13. maja* u pohvalu Udbi, koja je izvedena kao recital na akademiji povodom 20-godišnjice osnivanja Službe unutrašnje bezbednosti, mogla bi biti svjetska rijetkost. Stihovane pohvale Gestapu ili NKVD-u čovjek ne susreće baš na svakom koraku. Međusobna optuživanja ustaša i partizana, zahvaljujući *Povijesti u stihovima* mogu dobiti i svoju literarnu interpretaciju, a Matanu su upadljive sličnosti i razlike. “U mnogim hrvatskim glavama, uključujući akademike i historičare, postoji predodžba o ustašama kao o ‘žestokim Hrvatima’, nacionalističkoj reakciji isprovociranoj srpskim terorom, a ne totalitarnom, fašističkom pokretu. No, Pavelićev režim, jednako kao i Titov, bio je totalitaristički. No, ti su totalitarizmi bili različiti, u stihovima, kao i u mnogo čemu drugome. Spomenut ću tri razlike koje su mi upale u oči. Ustaške ‘poetike i poruke’, u usporedbi s komunističkima, veoma su skućene. Repertoar je malen, vizure uske, mnogo je ponavljanja. Zatim, iznenadilo me koliko se često koriste riječi ‘krv’ i ‘smrt’ u ustaškim pjesmama, čak i u počecima države, u trenucima pobjede i radosti. Ustaški je trijumfalizam veoma krvoločan. Napokon, neobična mi je bila slika budućnosti koju mnoge od tih pjesama nude. To je budućnost koje nema, koja se neće dogoditi. Pobit ćemo mnogo ljudi i zaglaviti, naša žrtva je nužna, nadamo se da će nam unuci biti zahvalni. Iz vizure svojih pjesama Endehazija se često iskazuje kao suicidalni projekt. Komunistički stihovi izraz su velike samosvijesti, širokoga repertoara u ovladavanju svijetom, vjere da se stvara ‘tisućgodišnje carstvo’.”

Branko Matan je svojim istraživanjem otkrio i da se u nas o Hitleru ili Staljinu pisalo jako malo, dok o Stjepanu Radiću postoji nepregledna masa stihova. Iznenadio ga je, kaže, malen broj pjesama hrvatskih autora napisanih protiv Tita, dok bi se od onih srpskih mogle sastaviti debele knjige. Dok je istraživao stihove vezane uz Republiku Srpsku Krajinu i srpsku stranu rata u Hrvatskoj, čudio se što nije pronašao ni jednu jedinu pjesmu tzv. lojalnih hrvatskih Srba u kojoj bi se očitovao makar konvencionalno uzrujavanje nad Miloševićem! Dojmio ga se, kaže, i izniman pjesnički antitalent Vlatka Pavletića, kao i prvorazredni talent Antuna Šoljana čiju pjesmu *Poklon Titu* čita kao erotsku subverziju. Premda će vjerojatno manje čitatelja posegnuti za novim brojem *Gordogana* da bi uživalo u umjetničkoj vrijednosti nekih politički obojenih stihova, Branko Matan, koji je godinama bio udubljen u tu materiju, izdvaja, po svojem mišljenju, najbolje autore. “Kod ove vrste pjesama čovjek se naježi na neku riječ ili gestu na koju naiđe i u veoma slaboj poeziji. Ali, po kvaliteti se izdvajaju trojica pjesnika: pravaški August Harambašić, jugoslavenski Danko Angjelinović i emigrantski Boris Maruna. Iznad njih, ili možda ispod, svejedno, no svakako na nekoj drugoj razini, još je Vladimir Nazor. Dok prva trojica umiju savršeno izraziti i pretočiti u jezik ono što je ‘u zraku’, Nazor se doima kao netko tko stvara taj ‘zrak’ – svejedno kakav on bio, hrvatski ili jugoslavenski, ustaški ili partizanski. Josip Horvat je u *Jutarnjemu listu* 1934. napisao za Nazorove *Hrvatske kraljeve* da ih je njegova generacija, a to je nacionalistička omladina uoči Svjetskoga rata, čitala kao Evandjelje. Doista, Nazora se može tako čitati, on je po svemu sudeći pisao s namjerom da bude čitan na taj način. Harambašić, Angjelinović i Maruna nisu takvi. Oni govore o onome što je tu, Nazor o onome čega nema, čega još nema, a moralo bi biti tu. Oni ispunjavaju prostor, on prostor stvara. S druge strane, kada bi netko od mene tražio da cijelo naše političko iskustvo 20. st. svedem na samo jednu pjesmu, na nešto što bi trebalo ostati čak i ako sve nestane, onda bih se vjerojatno odlučio za pjesmu Ilije Jakovljevića *Hrvatska agonija, 1942.*” Zaključke Matan ipak nastoji pre-pustiti čitatelju. On je napravio krug i našao ono s čime je krenuo: skromnost, oprez pred velikim riječima i brzim zaključcima. Užitek nad ludorijama na papiru, tuga nad malom, izbezumljenom zemljom u grozotama, epohalnim i vlastitim.

Iz – Jelena Jindra: *Hrvatske pjesme dragim vlastodršcima*, *Globus*, br. 949, 13. 2. 2009, str. 44-50.
URL: <http://www.globus.com.hr/Clanak.aspx?BrojID=308&ClanakID=8545&Stranica=1#>

Unosni poslovi Vladimira Nazora

“Kad se otkrije istina o komunizmu, bit će strašnija od otkrića koncentracijskih logora”, rekao je Milovan Đilas – blog *Večernjega lista*

Pjer Bilić

Nakon dvije godine strpljivog čekanja konačno sam dočekao novi broj *Gordogana*. Pojavio se u punom sjaju i s neobično zanimljivom temom o pjesmama ispjevanim vlastodršcima i političkim vođama, sve tamo od Franje Josipa pa do Stipe Mesića. Skrupulozno akribični urednik Branko Matan nije štedio truda i strpljivosti, mjesecima je istraživao tisuće svezaka periodike i knjiga, odgonetavao pseudonime, rekonstruirao kontekst nastanka dotičnih pjesama i pjesmuljaka, pratio sudbinu, uglavnom, zaboravljenih autora. Rezultat tog rada sad imamo na skoro 300 stranica novog *Gordogana*. Pjesnici, pravi i prigodni, opjevali su skoro sve vladare i lidere hrvatske politike: Franju Josipa, Petra i Aleksandra Karađorđevića, Antu Pavelića, Josipa Broza Tita, Stjepana Radića, Vlatka Mačeka, Franju Tuđmana, Stjepana Mesića ... ali to nije sve, inspiraciju nisu tražili samo u osobama. Naime, motiv opjevavanja širio se i na organizacije, političke i ideološke, pa tako ima stihova posvećenih i KPJ-u, velikoj Srbiji, OZN-i, Jugoslaviji, štafeti, Bleiburgu i raznim drugim realijama političkog života.

Broj pjesnika je gotovo nepregledan: Kukuljević, Mažuranić, Trnski, Kranjčević, Begović, Nazor, Harambašić, Budak, Krleža, Crnjanski, Domjanić, Miličić, Cettineo, Danko Angjelinović, Vinko Nikolić, Panjkota, Krklec, Marin Franičević, Cesarić, Maruna, Goran Babić, Kaštelan, Vlatko Pavletić, Davičo i mnogi drugi, da ih sad sve ne nabrojim. Ljubav prema vođama nije, kao što vidimo, mimoišla ni pjesnike. Gotovo da su se svi odazvali poslu glorifikacije vladara i lidera. Bio je to unosan posao, posebno za Vladimira Nazora koji nije štedio stihova prema bilo kojoj nadolazećoj političkoj formaciji, pa tako već 1918. piše pjesmu posvećenu Kraljevini SHS u kojoj preporučuje da se taj “znak ureže duboko u duše i srca”, jer, eto, prestali smo biti krdo bez identiteta i konačno smo pronašli državno-pravni smiraj nakon stoljeća lutanja. Malo zatim Nazorove dionice vidno skaču. Dao se pjesnik na pisanje školskih čitanki, ministarstvo je široke ruke, bankovni račun raste danomice, a pjesnik se bacio na kupnju građevinskih parcela u otmjenom dijelu Zagreba,

sagradio dvije vile (Gregorijančeva i Torbarova ulica), živi od rente i osjeća se tako poduzetno da u privatni dnevnik, pod nadnevnikom 19. lipnja 1933., radosno upisuje: "Danas sam izašao i pošao na gradilište svoje nove vile u Torbarevoj ulici. Kopaju se jarci za temelje. Veselio sam se iako znam da bi ovog puta mogao lako i nastradati, jer još nisam siguran hoću li imati novac da tu započetu kuću i svršim. Ali ništa za to, samo smjelo naprijed! Neću da, kada umrem, ostavim samo neke zgrade od – praznih riječi."

Vile su gotove, stiže Pavelić i NDH, no Nazor se ne da smesti. Pjesnička mašta besprijeckorno radi i tako nastaje poznata pjesma *Poruka pjesnicima*, objavljena 1942., u kojoj nam bard preporučuje spoznaju da "pjesnik nije cvietak na kom leptir driemlje" i "budimo što jesmo: vuci i medonje", to će reći "budimo barbari, al' budimo svoji". HIBZ ubrzava narudžbe pjesnikovih djela, sve je optimistično, često se posjećuje Gradska štationica, najamnine kaplju, obveznice su na broju. Pjesnik nije cvietak. Poduzetništvo ide dalje, u šumu k partizanima. Više "nismo Goti, Slavenstva drevnog smo čest", uz Staljina i Tita mjesto nam je sad, "tko drukčije kaže, kleveće i laže, osjetit će našu pest". Po dolasku u Zagreb drug Stevo mu pronalazi obilatu vilu na Tuškancu. Vilu koja je nekada bila u vlasništvu poznate obitelji Mayer-Marić sad krasni natpis: *Ne zvoni bez dozvole stražara!* "Od gvožđa je, ali, u tom gvožđu kuca / Toplo srce, mi kročimo za njim uvijek čvršće i dalje", tim pjesničkim riječima opisuje Nazor novog gospodara.

Dojmila me se ova karijerna putanja pjesnika čije sam pjesme upoznao još tamo za osmoškolskih dana, dojmila me se i zbog toga što sam bio podanik druga Tita, pa mi je to posebno blisko, mada Matan donosi cijeli niz pjesama i o drugim vladarima. Poglavlje o Titu mi je hermeneutički dostupnije i razumljivije. Ni brojni drugi pjesnici nisu odoljeli divinizaciji Tita, evo, primjer Vlatka Pavletića još dok se zanosio poezijom, zorno pokazuje njegov socijalno taktički talent: on, naime, za ne fulati, u jednoj pjesmi pjeva i Titu i partiji, ali i domovini. Pjeva Vlatko: "A kad usta presuše od klicanja, još jedan trostruki: Hura!" Zaboravljeni Goran Babić je, kao i inače, sklon radikalnijim poetičkim zahvatima, pa u pjesmi koja se zove *Što bi morao komunist*, posvećenju Titu, pjeva da bi komunist "… morao bi, morao bi streljati svaku hulu koja ga sramoti". U metafizičkom se zanosu i Mario Suško pokušao približiti već mrtvom Titu, i godinu dana po smrti vode pjeva "… a ti si iz povijesti izišao da potvrdiš smisao njezin", dakle o smislu povijesti je riječ. Tito je tu odjeven u metafizičko ruho kao da

je riječ o *causa finalis*. Vođa kao *causa finalis*, koji prosvjetiteljski uvid. Antologijski. Da stvar oko Tita ne bi ostala bez djelatne moći, *causa efficiens*, pobrinuo se Oskar Davičo napisavši poemu o UDB-i (...). Prigodom dvadesete godišnjice UDB-e 1964. u beogradskom Domu sindikata upriličena je recitatorska fešta dotične poeme, nazočio je i Tito i svita, a Jugoslavenska radiotelevizija sve izravno prenosi podanicima. Ne znam što o tome misle povjesničari, no moje predrasudijevanje stvari govori kako je to jedan od oblika radikalno samoupravne destalinizacije. Nedavni dolazak stravične slike iz Hude Jame samo potvrđuje stih jednoga titoističkog pjesnika koji kaže da je Tito radio na "ozbiljenju naroda svojega". Čisto ozbiljenje. Čista je slučajnost što sam tih dana čitao više nego izvrsnu knjigu Mirka Kovača *Pisanje ili nostalgija* u izdanju podjednako, izdavački, izvrsne Frakture. Opisuje Kovač svoj književni život, uglavnom beogradski, medaljonski uzorno portretira književne prijatelje (Pekić, Kiš, David ...), među njima je i Đilas, ostarjeli bivši revolucionar koji se odavno pozdravio s revolucijom. Imao je Đilas jednu strast, strast koju je mogao zadovoljavati samo u domu Kovačevih: volio je razgovarati s Kovačem, no podjednako je obožavao, dječjački neskriveno, promatrati jednu sliku Kovačeve supruge Bobe, inače slikarice. Slika se zove *Sahan i ogledalo*. Gledajući u sliku, pripovijeda Kovač. Vidjela mu se ozarenost na licu, blagorodnost: kao da mu je ta slika davala majeučičku snagu da izgovori neke stvari. I tako i bi jednom zgodom: Kovač ga prati kući i baš negdje oko Palilulske tržnice Đilas izgovara izreku u istinitost koje smo se nedavno počeli, s autentičnom nelagodnom, uživljavati. "Kad se otkrije istina o komunizmu, bit će strašnija od otkrića koncentracionih logora", rekao je Milovan Đilas.

Iz – Pjer Bilić: *Gordogan, Večernji list*, Pjer Bilić: *Bibliofilija*, blog, 23. 3. 2009.
URL: <http://blog.vecernji.hr/bibliofilija/2009/03/>

Vode i podanici

O tematu Povijest u stihovima u banjolučkim *Nezavisnim novinama*

Željko Ivanković

Negdje sam nedavno pročitao da samo neizrasli i nezreli narodi trebaju i traže vođu. Nezrelim i neizraslim narodima se tu imenuju oni koji su živjeli pod okupacijom, u kolonijalnom položaju ili u totalitarnim režimima. Koliko je ta "dijagnoza" istinita i koliko se odnosi na naše prostore, neka svatko o tome sudi sam, no ako je suditi po literarnom podaništvu vodama u zadnje stoljeće i pol, onda je našim prostorima teško negdje naći premca.

Ovih mi je dana u ruke došao zagrebački časopis *Gordogan* koji na više od 250 stranica velikog formata donosi temat *Povijest u stihovima*. Projekt osmišljavan kao onaj objavljen u Srbiji 1988., autora Marinka Arsića Ivkova: *Antologija srpske udvoričke poezije*, vidljivo je i iz naslova, otišao je mnogo dalje. Ono što su radile srpske pjesničke ulizice svojim vodama, ovdje je Branko Matan proširio i obuhvatio vrijeme od Franje Josipa do Stipe Mesića.

Kako dio povijesti zajednički dijele narodi (i pisci) s ovih prostora, tu dominiraju hrvatski i srpski pisci, a autor ovoga velikog izbora kaže kako je taj izbor "tek trećina prirednog", te poziva na suradnju i daljnju pomoć ... Tako bi se u toj nekoj budućoj knjizi, da se npr. ne uvrijede suvremeni bošnjački pisci našle i njihove ulizice, premda ih ni sad ne fali.

U ovom su velikom izboru i pjesme kralju Aleksandru, Stjepanu Radiću, Anti Paveliću (ustašama, NDH), antisemitska poezija, pjesme Titu (partiji, štafeti, radnim akcijama, Bleiburgu, Golom otoku, Udbi), Hitleru i Staljinu, Tuđmanu, Miloševiću, Karadžiću i svemu onome što prati i zadnji rat na našim prostorima... Tu su, uz ulizičke pjesme, i one koje "kontriraju", ali i one "povijesne" koje reflektiraju konkretan politički čin, osobu, pokret, pa je ovaj izbor u tom smislu dobio na potpunosti i objektivnosti, premda niti takve pjesme, ponajčešće, nisu kvalitetne, ali su važne za sliku vremena i portrete pisaca, za ono što je Matan nazvao povijest u stihovima, dakle za razumijevanje psihologije podaništva i ulizništva u književnosti.

To su tekstovi za koje Matan s pravom kaže da "u književnom svijetu privlače prezir", pjesme koje bi i autori, kad sve prode, najra-

dije da nisu ni napisali. I ništa čudno, kad bi autori koji dolaze poslije njih, naučili nešto od svojih prethodnika ... Ali ne, ulizice očito ne mogu pobjeći od svoje biti, čak ni onda kad se rugaju svojim prethodnicima ulizicama, jer su snažno opsjednuti vođama ili "samo" koruptivni. Što bi tek rekao obični mali čovjek?! Autoritarni režimi, diktature rađaju potrebu nesamostalnog čovjeka ili određene skupine za vođom, a ta potreba često govori i glasom pjesnika. Nekad su, nažalost, u pitanju i velika pjesnička imena, kao npr. u slučaju Mažuranića ili Kranjčevića Franji Josipu; Nazora, Zogovića, Miljkovića, Gorana Babića Titu, Slavičeka i Titu i Tuđmanu, Daviča Udbi, Šinka Lenjinu, Mateja Bora Staljinu, ali najčešće je ipak riječ o beznačajnim imenima kao što su: Angjelinovića kralju Aleksandru, Budaka ili biskupa Šarića Paveliću, Pavletića i Pešorde Titu. Ona, ta imena, to i ostaju, jer od ideologije i podaničkog u sebi ne uspiju nikad doći do pjesme. Naravno, ima tu i protupjesama, kojima pjesnici iskazuju drugi i drukčiji odnos, pa one u ovom izboru demonstiraju drukčiji mentalni, moralni i poetički diskurs. Tako su protupjesme Titu pisali od poznatijih: Maruna, Đogo ili Crnčević.

Važan je segment ovog izbora i kurpus posljednjega rata gdje izdvajamo pjesme Zlatanovića Miloševiću i Crnčevića Karađžiću, ali i protupjesme Mirka Kovača ili Marka Vešovića svojim bivšim kolegama srpskim pjesnicima. Treba reći da izbor ima i cijeli niz pjesama anonimnih autora, od kojih je jedan broj onih što se obično zovu "narodnim" pjesama o ustašama, partizanima, četnicima ili protiv njih, do onih autorskih, guslarskih i novokomponiranih tipa Baja mali Knindža, o čemu tako superiorno pišu kulturni antropolozi Ivo Žanić iz Zagreba u *Prevarenoj povijesti* i Ivan Čolović iz Beograda u *Bordelu ratnika*.

Nemam namjeru predstavljati sve te brojne autore i njihova (ne)djela. Tek ovim malim pregledom ukazujem na stoljeće i pol pjesničkog služenja smrti, mržnji, zločinu i ne prečestim protivljenjima (barem za života vođa!), ako bi to, kao i sluganstvo ili uopće išta drugo bila "dužnost" pjesme ili pjesnika.

U tom su smislu ilustrativna dva najpoznatija slučaja svjetske književnosti, dva povijesna graničnika: Ovidije s *Ex pontom* i Osip Mandeljštam s *Odom Staljinu*. Ako od njih pisci i književnost ništa nisu naučili, hoće li iz ovoga Matanova izbora, za mnoge (ipak) optužujućeg u moralnom i književnom smislu...?! A gdje je, nakon svega toga, sav onaj obični puk koji je u piscima u zemljama kolonijalne vlasti i diktaturama naučio gledati mesije, a u njihovim djelima "dug domovini, narodu, vjeri, historiji ...", a ustvari samo

"opijum za narod"?!)

Francuski pisac Tournier kaže da se "hitlerizam opire svakom napretku, stvaranju, otkrivanju i pronalaženju još neviđene budućnosti i da je njegova glavna vrijednost obnavljanje kulta rase, predaka, krvi, mrtvih, zemlje ..."

Važan se čini ovaj *Gordoganov* izbor i zadržava veoma depresivnih spoznaja s kojima se moramo početi suočavati. Za početak barem zbog pitanja: zar pjesnici nisu u stanju otići korak dalje od hitlerizma kako ga vidi Tournier?

Željko Ivanković: *Vode i podanici, Nezavisne novine*, Banja Luka, 20. 4. 2009. (integralno)
URL: <http://www.nezavisne.com/kolumne/vijesti/39770/Vodje-i-podanici.html>

Naivno i opasno

Prikaz temata *Povijest u stihovima u Vijencu*

Nikica Mihaljević

(...)

Matan je dobrim dijelom svjestan tih okolnosti i pledira za svojevrsnim kontekstualiziranjem, uranjanjem u svako vrijeme i propitivanjem uvjeta u kojim su se ljudi, pa tako i umjetnici, morali opredjeljivati. Pledira i za kritičko preispitivanje prošlosti i prevladavanje negativnih posljedica te prošlosti u obračunu s vlastitim zastranjenjima. I ovaj izbor režimskoga pjesništva može pridonijeti tom cilju.

"Hrvatska je veći dio svojega dvadesetoga stoljeća provela u autoritarnim režimima", reći će Matan i to je točno. Ali svakako je naivno i opasno, a znači i svojevrsno priznanje slabosti vlastite intelektualne pozicije, ustvrditi: "Godina 1990. i dolazak demokracije nisu doveli do ozbiljnijega suočavanja s prošlošću, do demokratski impostiranoga svođenja računa. Umjesto čistoga zraka dobili smo novi život starih otrova." Moguće je da dojučerašnji članovi SKJ-a postanu članovi HDZ-a. Moguće je da dojučerašnji jugonitaristi glasaju za samostalnu Hrvatsku, ali nije moguće da se preko noći totalitistički prometnu u demokratske umove. Nekoliko generacija živućih građana Hrvatske odgajano je, formirano i sazrijevalo ljudski i profesionalno u uvjetima većeg ili manjeg totalitističkog pritiska. Oni nisu kadri demokratski misliti. Neki su to i javno priznali. Štoviše, oni takvu totalitističku praksu nastoje reproducirati i produljiti joj život u novim okolnostima. Drukčije ne znaju! Oni su zarobljenici svoga doba, a ono ne prolazi tako brzo. Na osviještenima je, i na mladima, i na budućim naraštajima da izgrađuju demokratsko društvo u Hrvatskoj po svojoj mjeri.

Za takvo što treba biti spreman. A to se može postići na mnogo načina, pa i čitanjem Matanova kritičkog izbora režimskoga pjesništva. Tako se razbijaju tabui, ogoljuju fetiši, razobličuju mitovi i klišeji. Tako se dolazi do istinskoga života i stvarnih ljudi, onakvih kakvi oni stvarno jesu, a ne kako ih zamišlja ova ili ona ideologija. Tako se, uostalom, demontiraju političke konfesije koje su nanijele i još izazivaju toliko zla, ne samo građanima Hrvatske nego i cijelom svijetu.

A kako su se korijenile prakse totalitističkoga podvrgavanja pjesništva vladajućoj ideologiji? Nije mi namjera kritizirati Matanov

pregled samo kritike radi. Je li Matan, s obzirom na liberalističko ishodište svojega mišljenja, kadar nepristrano odvagivati balast režimskog pjesništva svih ideoloških predznaka? Jasan odgovor moći ćemo dati kad vidimo cjelovit njegov rad. Ali, kako je ovaj časopisni izbor tek faza u radu na mnogo ambicioznijoj knjizi, ne bi bilo zgoroga da autor porazmisli o povijesnim, psihološko-socijalnim i mentalitetskim korijenima u-nebovapijućih hvaliteljskih stihoklepina koje su znani i neznani, vješti i nevješti, priznati i nepriznati pjesmotvoritelji darivali svojim ljubljenim idolima. Eto, o idolopoklonstvu je riječ! Ne o svjesno i odgovorno izabranoj vjeri ili sljedbi. Nego o idolopoklonstvu na koje su mase natjerane nepovoljnim životnim uvjetima, negativnim povijesnim iskustvom i raznim načinima instrumentalizacije. Pa dakako i više ili manje vješti radnici jezika, intelektualci i pjesnici. Dakle, pisati pjesme u slavu Boga nešto je sasvim drugo od pisanja pjesama papi, kardinalima i biskupima. Pokušati pjesnički tematizirati neki socijalni problem jednako je tako nešto potpuno drugo od pisanja ode Staljinu ili Ozni.

Psihosocijalni i mentalitetski sklop, o kojemu prema podastrom tvorivu Matan baš ne vodi računa, smatram presudnim za praksu ulizičkog, hvaliteljskog, idolopoklonstvenog opjevanja svake one osobe, vlasti ili pokreta koji bi nam mogli donijeti neku, makar i minimalnu, korist. To je navada ljudi siromašnih (materijalno i duhovno), koji će založiti i svoje ljudsko dostojanstvo samo da steknu neki probitak. (...)

Iz – Nikica Mihaljević: *Korijeni hrvatskog režimskog pjesništva*, *Vijenac*, 17/2009, br. 397, 21. 5. 2009, str. 14.

URL: http://www.matica.hr/Vijenac/vijenac397.nsf/AllWebDocs/Korijeni_hrvatskog_rezimskog_pjesnistva

Stihovi i dim

Prikaz *Povijesti u stihovima* u *Zarezu*

Neven Jovanović

Izašao je novi *Gordogan*. Na njemu piše "broj 11-14 (55-58), zima-jesen 2007", ali izašao je u rano proljeće ove godine. Za ovaj časopis to nije presudno: njegov sadržaj ne zastarijeva. Točnije, kao kod Platonovih učenja zamrznutih u dušama učenika, ono što *Gordogan* nudi kadro je čekati. I vrijedno je čekanja. U ovom je slučaju vrijedno čekanja praktično preispitivanje Rankeove definicije zadatka povijesti. Wie es eigentlich gewesen s drugačijim naglaskom. Nevjerojatan korpus građe za književno-povijesna, kulturno povijesna, antropološka razmišljanja.

Praktično jedini problem s ovim brojem *Gordogana* (11-14, zima-jesen 2007) u tome je što ne stane u jedan prikaz. Da bismo bili poštene, potrebna su najmanje dva. Poseban za redovne rubrike i temate časopisa – gdje proizvoljno ističemo jedak esej Nenada Ivića o Bolonjskom procesu u Hrvatskoj (nastao davno prije studentskih blokada), tekst Dunje Melčić o Hannah Arendt, *Bilancu Sorosa* o djelovanju Instituta Otvoreno društvo – Hrvatska 1992-2006 te ogleđni primjer novoga prijevoda biblijske Knjige o Tobiji – a poseban je prikaz, opet, potreban za središnji dio časopisa: za zbirku *Povijest u stihovima* koju je priredio Branko Matan. Tangenta toj zbirci bit će ova kolumna.

Priče koje su nam pričali

Povijest u stihovima obuhvaća oko dvjesto stranica *Gordogana* i donosi barem 300-400 pjesama (točan broj nije naveden, kao ni popis uključenih pjesnika). Sve pjesme tematiziraju vlastodršce i političke događaje Hrvatske u posljednjih dvjesto godina, od 1848. i Franje Josipa I. do Milana Bandića i srpske strane rata u Hrvatskoj; popraćene su opsežnim komentarima i fantastičnim likovnim prilozima (recimo, oni uz "Dječji kutak" poglavlja o Anti Paveliću takvi su da se čovjek naprosto smrzne). Matan je krenuo od zapažanja da se o takvoj poeziji – prigodnoj, a političkoj – naknadno rijetko govori, mada je, dok je aktualna, intenzivno prisutna: deklamirana, uglazbljivana, tiskana na naslovnim stranicama novina. Priredivač nas je htio potaknuti da te pjesme ponovno pročitatmo, "da se čuje što i kako doista govore ti prezreni glasovi, da se vidi što se nalazi u toj gnjecavoj materiji".

Ono što će nas prvo jest, dakako, senzacionalistička znatiželja: tko je sve unutra? Tko je kome pjevao? Škakljaju nas najviše slavna literarna imena, ali s veseljem ćemo zapažati i one koji su se proslavili na drugim poljima, kojima je pisanje uzgredica. No, kako zbirku listamo, shvaćamo da u njoj ima mnogo toga važnoga – ali da su najmanji dio te važnosti "slavna imena".

Matanova je zbirka nevjerojatan korpus građe za književno-povijesna razmišljanja. Za kulturno-povijesna razmišljanja. Pa čak i za ona antropološka. Iz niza pitanja koja pred nas stavljaju ti stihovi pomalaju se obrisi dva stoljeća hrvatske povijesti (književne, političke, kulturne...); ti su obrisi tek djelomično podudarni – ili: uznemiravajuće su nepodudarni – s onima koje nam obično pokazuju.

Osoban pogled povjesničara kulture

Kakva je, recimo, bila literarna refleksija antisemitizma u Hrvatskoj – refleksija koja u Matanovoj zbirci počinje 1884? Što se pjevalo u Republici Srpskoj Krajini i o njoj? Kako su (i koje) režime i vladare slavila djeca, kako nepoznati stihotvorci, kako profesionalni pjesnici? Koji su vladari na hrvatskom dobivali pjesme suprotiva? Kako se pita i sam Matan, "jesu li (...) pjesme u pohvalu Franje Josipa, kralja Aleksandra, Stjepana Radića, Ante Pavelića i Tita međusobno slične"?

Sve su ovo pitanja povjesničara kulture, i simptomatično je da ih u modernoj Hrvatskoj Branko Matan postavlja, koliko znam, prvi – i da nam prvi nudi građu u kojoj sami možemo tražiti odgovore na ta pitanja. (Možda sam u krivu; možda naša historiografija vrvi kulturno-povijesnim istraživanjima posljednja dva stoljeća hrvatske povijesti, i radnim zbirkama kulturno-povijesne građe; nisam povjesničar, i rado ću prihvatiti ispravke.)

Gotovo mi se jednako važnim, međutim, čini da nam Matan na uvid i korištenje daje osobnu zbirku građe. Osobnost te zbirke posebno se zapaža u komentarima uz poslijeratno razdoblje, pogotovo negdje nakon 1971. Matan komentira vrlo otvoreno, autobiografski, ponegdje čak flagelantski (kada opširno obrazlaže kako je i zašto on sam, kao urednik *Gordogana*, po Titovoj smrti u uvodnik stavio pjesmu u čast političaru koga je od Karadževića prezirao). Njegovo stajalište nije neutralno.

Najveća vrijednost Matanove zbirke za mene je, međutim, drugdje. Ne u prljavom vešu slavni, ne u fizionomiji naroda oblikovanog tisućljećem autoritarnosti i kolonijalnosti, ne čak ni u "privatnom pismu" – već u povratku izvornom tekstu.

Ljudski pepeo

Nekako u isto vrijeme dok je Matan pripremao svoju zbirku, američki pisac Nicholson Baker radio je na neobičnoj knjizi *Ljudski pepeo: Počeci Drugog svjetskog rata, kraj civilizacije (Human Smoke: The Beginnings of World War II, the End of Civilization, 2008)*. U knjizi od preko 500 stranica Baker je prikazao početak II. svjetskog rata – kako kaže Colm Toibin – u “nizu vinjeta; svaka donosi činjenicu ili citat glavnih sudionika ili nečijeg dnevnika. Većina je vinjeta datirana. Obično ih je po tri na stranici, neke su malo duže. Čitajući ih, zbog raznolikosti tona i šokantnosti ili tragičnosti citata, kao i zbog njihova oda-bira i rasporeda, ‘Ljudski dim’ postupno vam ulazi pod kožu. Kao da se fenomenalni montažer, gonjen nemilosrdnom vizijom, dokopao brda filmskih žurnala i počeo raditi na njima.”

Baker ima tezu: on tvrdi da su Churchill i Roosevelt – osobito Churchill – jednako zaslužni za II. svjetski rat kao i Hitler (jedna vinjeta glasi: “Kraljevsko [britansko] zrakoplovstvo bacilo je više od 150 tona bombi na Indiju. Bilo je to 1925”). Zbog te teze, i zbog činjenice da nije profesionalni povjesničar, Bakera je dobar dio kritičara rastavio na proste faktore: “zbrkana i često enervantna pacifistička interpretacija koja neumorno lupa jednu jedinu svečanu notu: rat je zlo” (William Grimes, *The New York Times*); “visokoparna i uzrujana osoba naniže izreske iz starih novina i nacističkih dnevnika, prikaže ih u krajnje dekontekstualiziranom stilu zapisa na blogu, i sugerira nam da je to ozbiljna kritika američke odluke da uđe u II. svjetski rat” (Anne Applebaum, *The New Republic*).

Lako je moguće da su u pravu.

Pa opet, mene nešto svrbi. Mogu razumjeti da se dojmivim izrescima iz novina – u potporu jedne jedine, trenutno manjinske teze – ispuni deset, pedeset, stotinu stranica; OK, Bakeru, dokazao si svoje, dosta je bilo. Ali petsto stranica? Čemu petsto? U potporu jedne jedine teze? I jesu li izdavači Bakerove knjige dovoljno nezainteresirani što čovjek radi na petsto stranica (“svaki Bakerov naslov prodaje xy primjeraka, pa će i ovaj”), ili su dovoljne neznanice da ih jedan pseudo-historičar uvjeri u istinitost svoje arogantne pacifističke teze, ili ih je ponijela senzacionalistička jednadžba: Roosevelt = Bush, Njemačka = Irak? Ili, k vragu, na tih petsto stranica “vinjeta iz novina i dnevnika” ima još nečega?

Uvijek postoji ostatak

Čitamo li Matanovu zbirku na fonu montaže Nicholsona Bakera (u malom se segmentu, uostalom, ta dva djela i podudaraju, i tematski i vremenski), čitamo li kao ne-povjesničari, a opet uhvaćeni u žrvan povijesti, moramo primijetiti ovo: u svakom povijesnom trenutku supostoji više toga no što se može destilirati u jednu priču, pa čak i u tričetiri konkurentske priče. Uvijek postoji “još nešto”. Ostatak. A svedemo li “povijest” na antinomiju priča koje su nam dosad ispričali i njihovih protupriča (“partizani i ustaše”), nikad se do toga ostatka nećemo probiti. (Nepovjesničarski instinkt govori da bi se taj povijesni ostatak, taj višak, to neispričano mogli skrivati u nečemu što straight povjesničari, pričači društveno ovjerenih priča, glatko apstrahiraju – ali su na to ugođeni pisci, ili oni koji razumiju poeziju, ili kazalištarci: da je ostatak u tonu, u stilu, u detaljima, štimungu, svjetlu. Kao da u Rankeovoj zloglasnoj “wie es eigentlich gewesen” pomaknemo naglasak s “eigentlich” na “wie”.)

Isto vrijedi i za književnost. U novinskim vinjetama *Ljudskog dima* nalazim mini-priče kojima malo koji novelist može odoljeti (sjetimo se Dostojevskog i Čehova kako se inspiriraju novinama), ali one nisu “književnost”: s njima povijest književnosti nema što početi (postoji li povijest hrvatske novinske proze?), to je roman ne samo bez junaka, nego i bez pisca. Matanov pak odabir “prigodne poezije” nudi provokativan materijal za antologiju koju je svojedobno predložio Zoran Kravar – za izbor u kojem će dobre pjesme stajati pored loših. Ako je tema ne samo zadana, nego moralno neugodna (poput iskaza oduševljenja aktualnom vlašću) – što u tom slučaju pjesmu čini boljom ili lošijom (u zbirci definitivno ima boljih i lošijih tekstova)? Hoćemo li se usuditi da pred *Poviješću u stihovima* posegnemo za opravdanjem kako je “forma važnija od sadržaja”, kao što mirne duše trubimo kod barokne i petrarkističke poezije?

Kušajte i vidite.

Neven Jovanović: *Stihovi i dim, Zarez*, 11/2009, br. 259, 11. 6. 2009, str. 45. (integralno)

Dvostruko neželjeno krajinsko pjesništvo

Interview s Brankom Matanom u *Novome listu*

Autor temata *Povijest u stihovima* glavni urednik *Gordogana* Branko Matan dvije je godine svakoga tjedna, barem jednom tjedno, odlazio u Nacionalnu i sveučilišnu knjižnicu i prikupljao materijal. U te je dvije godine kroz njegove ruke prošlo prema njegovu izračunu oko 1300 svezaka periodike i 1300 knjiga i brošura. Tako temeljit i predan rad urodio je tematom na gotovo 280 stranica, što je otprilike trećina prikupljenoga materijala.

PONOŠ: Je li političko pjesništvo vrsta pjesništva koje je za jednokratnu, kratkotrajnu uporabu? Gotovo ništa, uključujući i pjesme rugalice i zezalice, ne izdrži zub vremena, a koliko mi je poznato ništa ni ne ulazi u školske čitanke.

MATAN: Ne bih se složio. “Zub vremena” koji spominjete nije nešto što bi bilo iznad povijesti, upravo suprotno: i on je – taj “zub” – dio povijesti književnosti. Ono što se jučer doimalo zastarjelim, sutra će biti najživlje i najzanimljivije. Nema definitivnih sudova. Isti tekstovi jednoj generaciji govore jedno, drugoj govore nešto posve različito. Mi se mijenjamo, naši interesi i znanja se mijenjaju, u skladu s time mijenja se i naša prošlost. Navest ću vam jedan primjer: prije nekoliko godina stjecajem okolnosti dogodilo se da sam se prihvatio traženja gay i lezbijskih tema i motiva u hrvatskoj književnosti. Našao sam se u situaciji da autore i tekstove o kojima “sve znam” odjednom čitam posve drugim očima i u njima vidim i nalazim stvari koje prije uopće nisam uočavao. Dakle, ne znamo što nas čeka u budućnosti, kakva slika naše prošlosti.

Osim toga, ne vjerujem ni u kakvu “kratkotrajnost” političkoga pjesništva. Od antike nadalje, sve do Audena ili Brechta, dva velika dvadesetoga stoljeća.

Što Vas je prilikom rada na temi posebno iznenadilo – oštar antisemitizam (recimo Stjepana Radića), izostanak kvalitetnih pjesama o Stossmayeru ili nešto treće?

Nikada ni u jednom poslu nisam bio suočen s tolikim iznenađenjima. Praktički bih prigodom svakog posjeta Nacionalnoj i sveučilišnoj knjižnici barem jednom zapanjeno zinuo ili ostao bez daha. Radićevi antisemitski

tekstovi me nisu posebno iznenadili, jer o nima postoji prikaz Ive Goldsteina od prije petnaestak godina, a taj sam prikaz čitao odmah nakon što je objavljen. Znao sam, isto tako, za Strossmayerov antisemitizam, ponešto naslućivao o Anti Starčeviću. Ali kada ih vidite, te hrvatske velikane, na svom radnom stolu – zapravo na monitoru – uredno poređane, u društvu s Matošem, Tresić Pavičićem, Grgom Tuškanom, čovjek se ipak malo lecne. S jedne strane ružne Strossmayerove kombinacije, s druge Starčevićev sirovi, brutalni fanatizam, na kraju bezobzirno i zbudujuće pelivanstvo Radićevo, sve to zajedno nije lijep prizor.

Ipak, jedno od najvećih iznenađenja u cijelome poslu bilo je, upravo u vezi antisemitizma, otkriće dva teksta koji se suprotstavljaju proganjanju Židova, tekstova Bogoslava Šuleka iz 1848. i Tonija Schlegela iz 1908. Njihove riječi danas je teško čitati bez osjećaja ganutosti.

Može li se objasniti zašto o današnjim političarima – od Tuđmana nadalje – ima mnogo manje pjesama nego o prijašnjima?

Došla su druga vremena. Ne živimo više u totalitarizmima prošloga stoljeća, djeca u vrtićima ne pjevaju zbornice pjesme Jadranki Kosor. Hijerarhije su se promijenile, ponekad samo poremetile, osim toga drukčije su i kulturne okolnosti. Pjesme se više ne čitaju, pjesme se ne recitiraju i ne pišu, razina opće narobrazbe drastično je pala. Posvuda u svijetu je tako, jedino što je kod nas mnogo gore nego drugdje.

Koliko je pjesništvo odraz povijesti i povijesnoga razdoblja, a koliko vrijedi obratno?

Ta dvostrukost na koju aludirate bila mi je temelj: “povijest u stihovima” je povijest ispričana u stihovima, ali istodobno i povijest jedne vrste stihova. Iz mojega rada čitatelj, nadam se, može vidjeti kakva nam je bila prošlost te – u istome mahu – steći uvid u segment naše književne povijesti koji bi mnogi željeli sakriti.

Koliko je političko pjesništvo odraz totalitarizama? Ustaške i komunističke pjesme su izrazito učestale, ali malo tko je toliko opjevavan kao Jelačić ili Radić.

Političko pjesništvo postoji otkako postoji pjesništvo. U totalitarnim je sustavima, međutim, dovedeno do ekstrema, do oblika kakvih prije nije bilo. Zahvaljujući tome veoma je ilustrativno. Pjesma o Titovoj štafeti u

samo nekoliko redaka kaže veoma mnogo: što se u relativno kratkom vremenu od smrti Franje Josipa dogodilo s pojedincem, sa zajednicom, s tekstom koji ih simbolično povezuje.

Što se Radića tiče, da, o njemu doista postoji mnogo pjesama, međutim taj veliki broj je zapravo privid. Sve te pjesme uglavnom se objavljuju u glasilima HSS-a, očito na poticaj stranačkoga vodstva, pišu ih seoski aktivisti, ljudi “s terena”, međusobno su veoma slične, obilježene pučkim iskazom (koji je naknadno, u redakcijama, nerijetko još “dovoden u red”). Radić tek nakon svoje smrti postaje tema raznolikijem krugu autora. No ni tih autora nije previše. Mogla bi se, možda, braniti teza da su zapravo različiti hrvatski autori pisali pjesme Aleksandru Karadževiću nego Stjepanu Radiću.

Vaš dojam o pjesništvu RSK – je li Vas iznenadilo, koliko odražava predanost političkoj ideji i vrijedi li ga bilježiti u povijesti hrvatskoga pjesništva?

Pitanje pripadnosti “krajinskoga pjesništva” nije pitanje vrednovanja, nego pripadanja. To pjesništvo nedvosmisleno pripada hrvatskome pjesništvu. Isto kao što, na malo drugačiji način, pripada i srpskome.

Te su mi pjesme posebno bliske zbog toga što ih nitko želi, one su dvostruko neželjene. U nacionalističkoj Hrvatskoj – a ta je kulturno dominantna – za njih se ne želi ni čuti, u Srbiji pak, koliko mogu procijeniti, s tim glasovima nisu previše sretni. Knjige koje izlaze u Srbiji poslije 1995. žive u zrakopraznom prostoru. Tamo gdje izlaze nikome ništa ne govore, tamo gdje bi mogle nešto reći – u Hrvatskoj, kojoj se često i protiv subjektivne volje autora očito ipak obraćaju – tamo ih nema.

Rat je završio prije gotovo petnaest godina. Možda bi pomalo bilo vrijeme da naš onodobni protivnik prestane biti propagandna karikatura i da mu dopustimo poneku ljudsku crtu, njegovo vlastito lice.

Tihomir Ponoš: *Dvostruko neželjeno krajinsko pjesništvo* (razgovor s Branko Matanom), *Novi list*, 63/2009, br. 20 060, 14-15. 8. 2009, prilog *Pogled*, str. 17. (integralno)

Nenad Ivić: Volim razgovarati s mrtvima

Niz takozvanih “javnih intelektualaca” neminovno stvara prilično pogrešne stereotipe o visokoobrazovanim hrvatskim građanima – interview na *Radiju 101*

Trpimir Matasović

Jer, mediji su puni uvijek istih autoriteta, koji u svakoj mogućoj prilici osjećaju potrebu podijeliti s javnošću svoj stav o bilo kojoj temi, imala ona veze s njihovom strukom ili ne. S druge strane, u njihovoj sjeni ostaje niz pravih intelektualaca, koje gotovo da treba nagovarati da svoje veliko znanje podijele i sa širom publikom. Jedan od njih je i Nenad Ivić, pročelnik Odsjeka za romanistiku zagrebačkog Filozofskog fakulteta, ali i kritičar i esejist sada već impozantnog opusa. Tijekom proteklih tridesetak godina svoje je tekstove objavljivao uglavnom u kulturnim i književnim časopisima, poput *Vijenca*, *Zareza* ili *Gordogana*.

U izdanju *Gordogana* ovih je dana objavljena i knjiga *Napulj i druga imaginarna mjesta*, koja sadrži pozamašan izbor Ivićevih eseja. Njegovi široki interesi odrazili su se i na pomalo eklektičnu strukturu ove knjige. U njoj tako jedne uz druge nalazimo književne kritike, ogleda o povijesti i mitologiji, ali i crtice o nekim tek naizgled beznačajnim, a zapravo autoru vrlo bitnim temama, a sve je to bilo i povod za razgovor s Nenadom Ivićem.

TRPIMIR MATASOVIĆ: U potrazi za nekom zajedničkom idejom vaše knjige logično bi bilo pozvati se na naslov. No, naslov koji ste dali, *Napulj i druga imaginarna mjesta*, kao da više skriva nego što otkriva, pogotovo znamo li da se sâm *Napulj* u knjizi gotovo uopće ni ne spominje. Što vam, dakle, simbolizira taj grad?

NENAD IVIĆ: *Napulj* je idealno mjesto Emme Bovary i njenih snova, imaginarno mjesto sreće, pameti i dobrog života. U smislu naslova, misli se na mjesto književnosti i povijesti kakve bi one možda mogle i trebale biti, kao jedan ideal svijeta koji određuje odnos prema svijetu u kojem živimo.

U uvodu knjige ističete kako nerado čitate vlastite tekstove. Ipak, za pripremu knjige ste, htjeli-ne htjeli, morali ponovno iščitati i tekstove koje ste napisali i prije tridesetak godina. Kakav je vaš odnos prema tim plodovima, a ponekad možda čak i grijesima mladih dana?

To je poput odnosa zmije prema presvlaci – manje-više sam sretan što sam se presvuкао i imam novu kožu. Neke bih tekstove vjerojatno pisao drukčije, a neke možda i isto, ali bi i oni izgledali drukčije da sada nastaju. Istina je – uopće ne volim svoje prošle tekstove, jer ono što vidim, a čitatelji ne vide, su mjesta koja nisu dobro napravljena, ili mi se čini da su pogreške, prebrza zaključivanja i slično.

S obzirom na vašu primarnu struku – francusku književnost – prostor su u knjizi našli, između ostalog, i eseji o različitim francuskim piscima. No, taj je izbor sve samo ne “antologičarski”, pa tako pošete o autorima “ozbiljne” književnosti, poput Marguerite Yourcenar, ali i onima koji su se bavili, uvjetno rečeno, “lakšim” žanrovima, kao što je Jules Verne. Kako ste odabirali pisce kojima ste se bavili?

Marguerite Yourcenar iz vlastitog interesa, a kod Vernea, Hugoa i Zole je riječ o tekstovima koji su mi u jednom trenutku bili ponudeni da ih napišem, pa su se tako našli i u ovom pomalo čudnovatom izboru. Oni su, dakle, više produkt slučajnosti povijesti, a manje nekog osobitog izbora. Ali, općenito mislim da svatko tko se bavi nekom književnošću, mora biti u svakom času sposoban reći nešto barem uredno o svakom predstavniku te književnosti, pa utoliko mislim da mogu jednako govoriti i Julesu Verneu i o Victoru Hugou.

Osim francuskim, bavili ste se i nekim hrvatskim piscima, pri čemu ste kritičarsko pero brusili i na nekim u srednjestrujaškim medijima više ili manje nedodirljivim autorima, poput Veljka Barbierija ili Marinka Koščeca. Koliko vam je pri tome koristila pozicija nezavisnog kritičara, koji objavljuje samo povremeno?

To mi, najprije, omogućava jednu vrstu kreativne slobode, u kojoj mogu odabrati o čemu ću pisati i u što ću zagristi. Naši autori me većinom razočaravaju, jednostavno zato što je riječ o, ukratko, lošoj književnosti. Oni nikada ne izdrže prosudbu napravljenu nakon iskustva jedne ozbiljne ili velike književnosti.

U književnoj kritici često primjenjujete i kriterije iz drugih područja svog zanimanja. Tako, primjerice, sve samo ne pohvalnu recenziju Barbierievog *Dioklecijana* temeljite, između ostalog, na autorovom nepoštivanju povijesnih spoznaja. No, treba li se uopće na fikciju primjenjivati kriterij vjernosti realnosti?

Katkada da, katkada ne – ovisi o autoru. Problem s *Dioklecijanom* je taj što je autor odabrao realističku poziciju. On piše realistički roman, koji kao takav mora biti realan, a on to u tekstu nažalost nije. To je, naravno, povezano sa stanjem naše antikistike, koja mu ne daje odgovarajuće podatke, jer je Dioklecijan neka vrsta mitske figure, pogotovo u dalmatinskoj kulturi, pa ga se ne smije previše dirati, kao da bi se palača srušila ako je netko dotakne.

Kao što pokazujete odmak od “mainstream” kritike, distancirate se i od one akademske, koja većim dijelom nastupa iz strukturalističke pozicije. Imate li pritom problema sa sâmmim strukturalizmom, ili više s onima koji se na njega pozivaju?

Najviše što mogu prigovoriti strukturalizmu na naš način, je pretvaranje strukturalizma, kao vrlo zanimljivog načina mišljenja teksta, u recepturu za proizvođenje sudova. Takva je situacija na institucijama – na Filozofskom fakultetu većina doktorskih radova upotrebljava strukturalizam, zato što ga je najlakše svesti na recepturu, pa proizvesti ono što treba. Odatle moj zazor, koji nije zazor prema strukturalizmu, nego prema svakoj čvrstoj stabilnoj kritičarskoj poziciji. Čini mi se da je puno bolje destabilizirati tekst, a istovremeno destabilizirati i sâmoga sebe. Zapravo, najvažniji kriterij je da sam se uvijek bavio tekstovima koji su u meni izazvali neku promjenu i tako me destabilizirali.

Mnoge vaši kolege, međutim, još i danas prvu strukturalizma, kao što su Derrida i Lacan, smatraju neprikosnovenim autoritetima, kao da se u književnoj teoriji nakon njih nije više ništa bitno dogodilo...

Tu dvojicu autora, ljudi, zapravo, ne čitaju. Čim su ih proizveli u autoritete, više ih uopće ne čitaju – iz različitih razloga. Jedan, sigurno jako važan, je da ne znaju jezik kojim su oni pisali, pa ih čitaju iz loših prijevoda, koje su preveli ljudi koji ne znaju jezik na koji prevode, pa su onda rezultati prilično bijedni. Jer, ući u Derridu i Lacana znači biti spreman na velike promjene u odnosu prema sâmmome sebi – a to ljudi nikad nisu spremni.

Odakle vaš interes i za područja koja vam nisu primarna struka, poput povijesti ili mitologije?

Interes za historiju imam još od djetinjstva, ali je uvijek išao prema tekstu. Povijest me zanima kao tekst, i utoliko volim razgovarati s mrtvima – a što su dulje mrtvi, to mi je draže. U mitologiji mi je također najvažniji

historijski interes. Pogotovo me interesira ogromna intelektualna pustolovina Georges Dumézila, koji me neko vrijeme fascinirao kao uzor mišljenja.

Kad je riječ o poredbenoj mitologiji, u nas je od Dumézila daleko poznatiji, pa i prevedeniji Mircea Eliade. Njega, međutim, u svojoj knjizi uopće niti ne spominjete...

Eliade je sigurno vrlo zanimljiv, ali on mi nije bio tako intelektualno poticajan. Dumézil je jedan od glavnih mislioca strukturalizma, ali i poststrukturalizma, jer povezuje strukturu i povijest. Poslije, kad sam se bavio Foucaultom, vidio sam koliko je Dumézil utjecao na Foucaulta – i osobno, u Foucaultovoj karijeri, i intelektualno. On se na francuskoj sceni te velike četvorice – Lacan, Derrida, Deleuze, Barthes – postavlja kao temeljno mjesto, jednako kao i Maurice Blanchot, poput nekog velikog zgloba oko kojeg se ta velika struktura organizira.

U *Napulju i drugim imaginarnim mjestima* određen broj stranica posvećen je i crticama o nekim naizgled prozaičnim svakodnevnim temama, kao što su doživljaji vezani uz trčanje, vožnju biciklom, pse ili pušenje. Zbog čega su vam i takve teme bitne?

Zato što je riječ o imaginarnim mjestima, na kojima je moguće uvrebat fašizam u njegovom mikroobliku svakodnevnog ponašanja, u kojem je moguće pokušati osmisliti neku vrstu modernističkog života u postmodernističkom svijetu. Ali, to su i tekstovi koji su nastali na narudžbu – Irena Matijašević je u jednom trenutku naručila “male tekstove o nevažnim stvarima”. Inače, *Trčanje* je jedan od mojih najobjavlivanijih tekstova, jer je, objavljen na pet mjesta kod nas i u inozemstvu.

Kad je već riječ o mikrofašizmu, možda i najintrigantniji tekst u čitavoj knjizi je onaj koji se bavi upravo tom temom, i to na primjeru Filozofskog fakulteta. Bez obzira na vaš, kako ste sami rekli “odnos zmije prema presvlaci”, stojte li i danas iza tog teksta?

Apsolutno – stojim iza tog teksta i stojim na tome da se fašizam pojavljuje u najmanjim svakodnevnim situacijama, a da je državna struktura fašizma samo posljedica toga.

Ipak, osim mikrofašizma, na Filozofskom se fakultetu nedavno dogodilo i nešto bitno pozitivnije – studentska blokada fakulteta. Kakav je, iz profesorske pozicije, vaš odnos prema proljetošnjim događajima na fakultetu na kojem predajete?

Blokada me jako zanima, jer mi se čini da je to jedna od najdragocjenijih stvari koja se dogodila u posljednje vrijeme, koja odudara od uobičajenog političkog umatanja diskursa i načina mišljenja. S druge strane, tu je i potpuna neprimjerenost odgovora čak i dobronamjerne intelektualne sredine. Mislim da blokadu nije zauzdala neoliberalna vlast, nego da su je uništili dobronamjerni intelektualci svojim pokušajima pomoći. To je možda i najranjivije mjesto blokade – da nije bila praćena promišljanjem samog sebe, ni od strane studenata, ni od strane nastavnika. Nastavnici su načelno dali podršku besplatnom školovanju, ali su odmah počeli oklijevati čim je blokada počela dovoditi u pitanje neka njihova vlastita institucionalna pravila i privilegije, a nisu postavili pitanje o samima sebi i kvaliteti školovanja koje pružaju, a to je, čini mi se, najvažnija stvar. Studenti su degradirali blokadu cjenkanjem oko bodova, a profesori su je degradirali radeći svoj posao onako kako ga stalno rade, a to je manje-više – traljavo.

Trpimir Matasović, prir.: *Nenad Ivić: Volim razgovarati s mrtvima; Niz takozvanih "javnih intelektualaca" neminovno stvara prilično pogrešne stereotipe o visokoobrazovanim hrvatskim građanima* (razgovor s Ivićem), *Dnevni Kulturni Info*, portal Redakcije kulturnog programa Radija 101, 21. 8. 2009. (transkript razgovora emitiranoga na Radiju 101, integralno) URL: http://www.dnevnikulturni.info/vijesti/knjizevnost/2517/nenad_ivic_volim_razgovarati_s_mrtvima/ Dostupno i na: URL: <http://www.radio101.hr/?section=1&page=2&item=33570>

Lignja glasa za svoju tintu

(Kontingentni aperçu)

Studentska blokada je, kanda, jedini događaj koji, proizveden na mojem fakultetu, u potpunosti odgovara ideji univerziteta

Nenad Ivić

Lignje žive u dubini. Na površini:

*Le vent se lève! ... Il faut tenter de vivre!
L'air immense ouvre et referme mon livre ...*⁰¹

Paul Valéry, *Le Cimetière Marin*

Jedna od mnogih prešutnih pretpostavki stoji ispod onog što se u nas zove tranzicija: vjerovanje da se promjenom društvenog uređenja mijenjaju ljudi. Intermitentni povratak potisnutog i neprorađeni neuspjeh prošlih promjena održavaju život te pretpostavke. Jednom instaliran, *petit-bourgeois* je, kanda, instaliran zauvijek (zauvijek je ovdje kontingentno, mjeri se mojim postojanjem): on mijenja život i svijet ali uvjerenja po kojima ih uređuje, čita i mjeri, od *Enrichissez vous* do *Kaiser, Küche, Kirche* ostaju ista: u konačnici, promjena koja bi uvela besplatno visoko školovanje, uz ovakvo visoko školstvo, ne bi promijenila malo građanski habitus školovanih, samo bi ga, društvenom legitimacijom, učinila drskijim i posvećenijim. Stoga je teško tražiti promjene u promjenama samim (ispod ili iznad površine mora?), vrebati simptome stanja i stanje simptoma, simptome koji su stanje i stanje koje je simptom novog, različitog, otvorenog nečem što bi se moglo nazvati budućnošću bez kozmeto-kozmo-grafske okruženja i utjeha.

Teškoća traženja je sumjerljiva ulogu potrage. Ulog potrage je mišljenje, ono što je još Descartes istakao kao razliku čovjeka u odnosu na majmuna: sposobnost posvjedočiti da se misli

⁰¹ "Vjetar se diže ... valja pokušati živjeti / Golemi uzduh otvara i zatvara moju knjigu", iz posljednje strofe poeme pod naslovom *Morsko groblje*. (op. ur.)